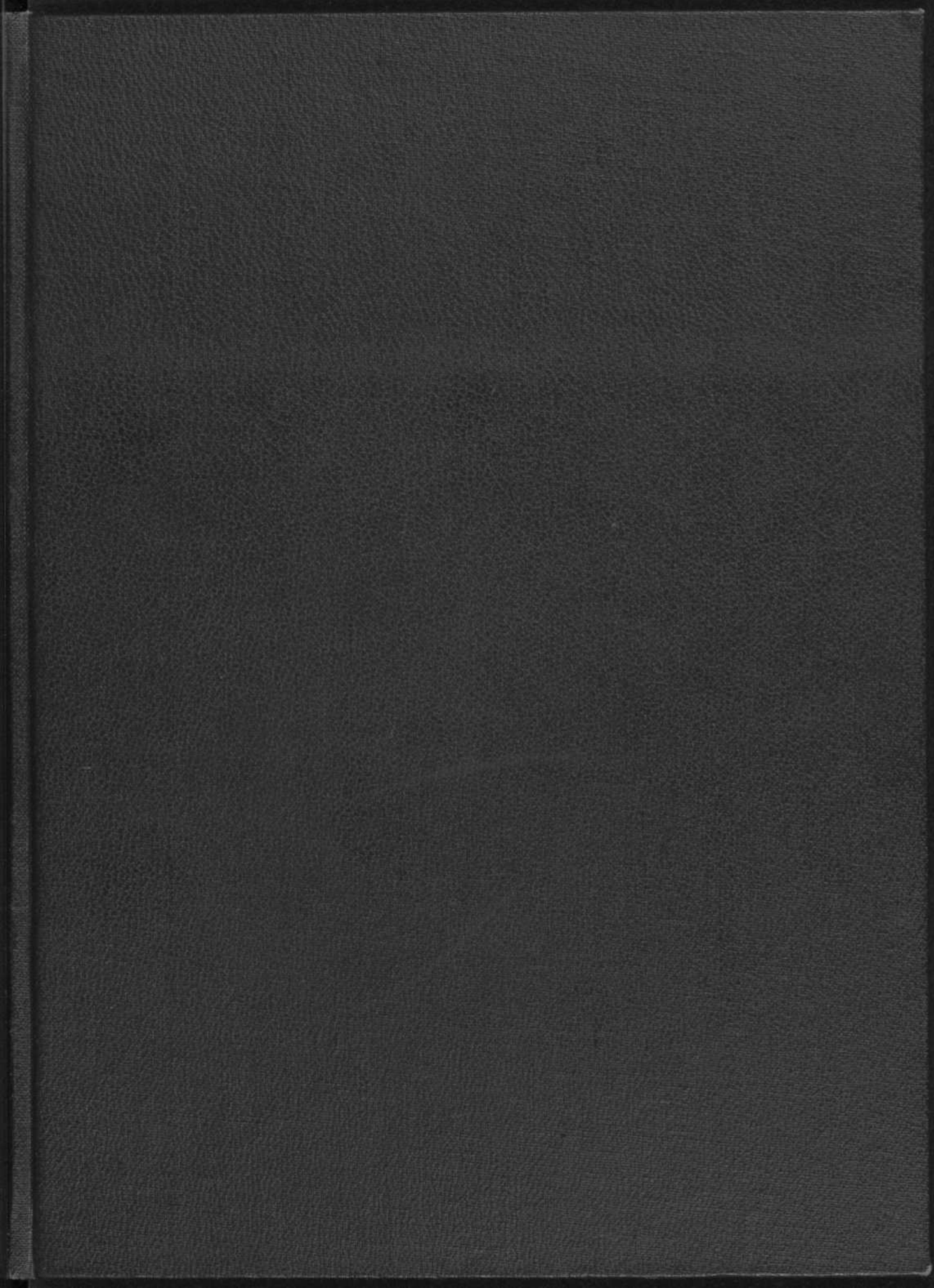

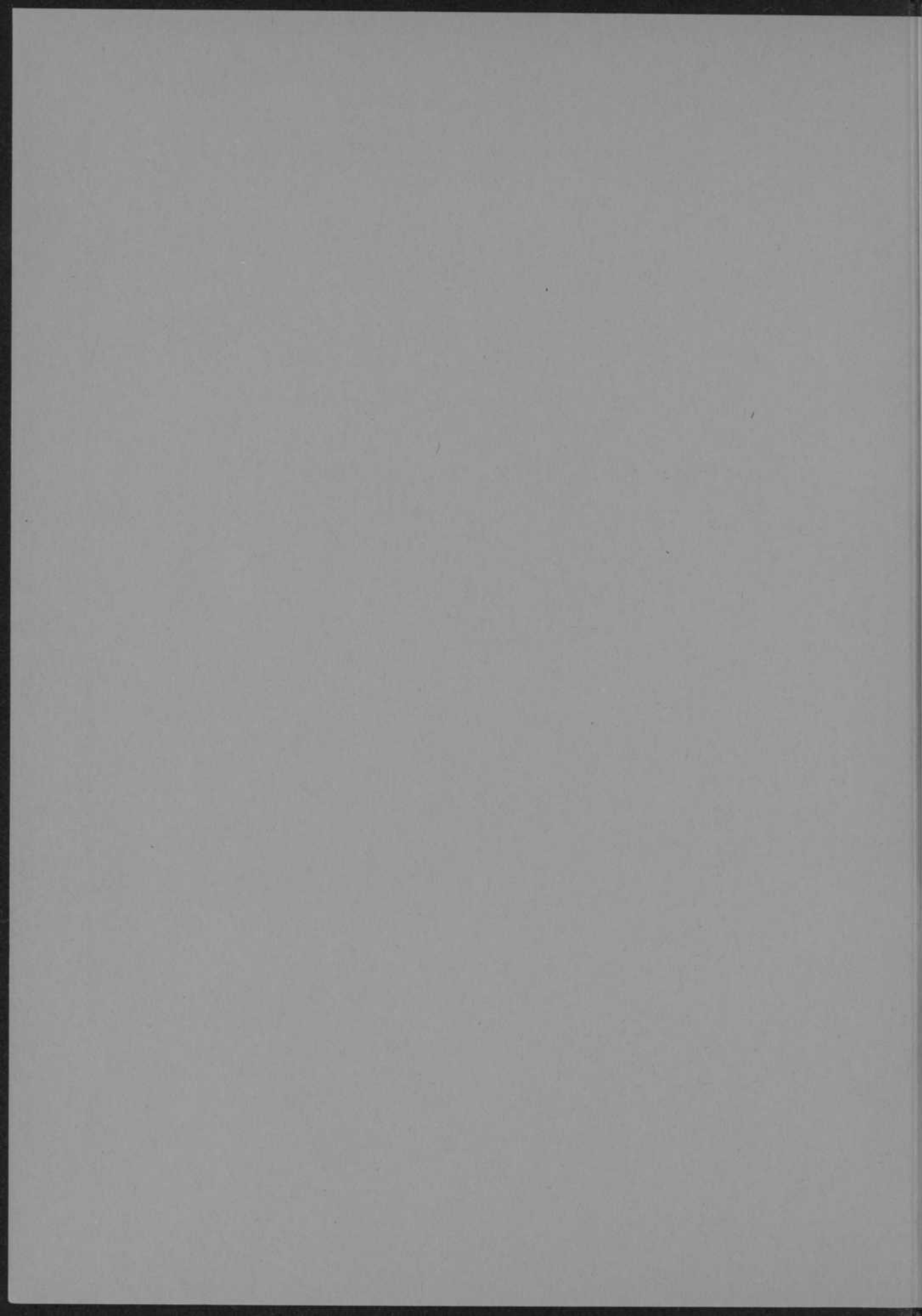
Kamer Directeur

O

S

133 P.

BVB / 3.5 BB

MUSEUM BOIJMANS EN MUSEUM VAN OUDHEDEN • ROTTERDAM

JAARVERSLAG

1942-1943-1944

Verslag over het jaar 1942.

*"Gezamenlijke" Feest v. L. reeds in de
onl. verschen jaarverslag.*

92

In de samenstelling van de Commissie van toezicht kwamen enkele wijzigingen door het aftreden van de Raadsleden mr. A. de Jong en J. B. J. Ratté en vervolgens van de Wethouders J. Brautigam en L. de Groot, welke laatsten vervangen werden door dr. H. Roos en ir. D. Mommaal. De aftredende commissieleden hadden met belangstelling gedurende vele jaren de ontwikkeling en uitbreiding van het museum gevolgd.

Ultimo December bestond de commissie uit: Burgemeester F. E. Müller, voorzitter; Wethouders: dr. H. Roos en ir. D. Mommaal; uit de burgerij: D. G. van Beuningen, A. J. M. Goudriaan, W. van der Vorm en J. Rypperda Wierdsma; secretaris mr. N. A. C. Pruis. De commissie kwam dit jaar niet bijeen.

Het gebouw. Bij het bombardement van Rotterdam op 28 Januari in den vroegen avond vielen 9 brisantbommen in de onmiddellijke omgeving van het museum aan de tuinzijde. Eén der bommen viel 10 meter achter de voordrachtzaal, twee vielen op den rand van den vijver en één midden op de Museumlaan. De schade door den luchtdruk en de scherven veroorzaakt was aanzienlijk groter dan bij het bombardement van 3 October 1941. Duizenden ruiten van de overkapping en de bovenlichten werden totaal vernield, de bronzen omlijstingen gebroken en verbogen; het secretariaat en de kamers der conservatoren liepen veel beschadigingen op. De achtervleugel had het zwaarst te lijden. Gelukkig was er voldoende materiaal aanwezig om met spoed de restauratie, welke eenige maanden duurde, ter hand te nemen. Het dak, dat op vele plaatsen openlag, werd voorloopig met zeildoek bedekt, de gaten in de buitenmuren werden met nog van den bouw aanwezige steenen dichtgemetseld. Hoewel de materiele schade groot was, werd slechts één kunstwerk beschadigd, een schilderij van Jacob de Wit, dat bij de Lodewijk XIV trap hing, werd door scherven getroffen.

Aanwinsten. Ook dit jaar werden voor de verschillende afdelingen van het museum talrijke aanwinsten verworven. De afdeling kunstnijverheid, in het bijzonder de verzamelingen Delftsch aardewerk en Chineesch porselein, werd zelfs door het legaat Philips-van der Willigen op exceptioneele wijze verrijkt.

Legaat Philips-van der Willigen. Van notaris H. A. van Steenstraten te 's-Gravenhage ontving het museum bericht, dat de gemeente Rotterdam ten behoeve van het museum Boijmans een belangrijk legaat had gekregen van den heer en mevrouw dr. ir. G. L. F. Philips-van der Willigen.

Deze verzameling, die met groote liefde en ruime middelen in den loop van vele jaren bijeengebracht was, omvat zes oude schilderijen, te weten: Arent Arentsz „Landschap met visscher”, Balthasar van der Ast „Stilleven van schelpen”, Philips Wouwerman „Halte voor de herberg”, Pieter de Ring „Vruchtenstilleven”, Abraham Mignon „Vruchtenstilleven” en H. Sorgh „Interieur van een boerderij”, voorts acht oude Engelsche prenten van W. Ward en J. Jones naar Morland, Bigg en Singleton, een 18e-eeuwsch eetservies met décor van vogels en bloemen van Haagsch porselein, ca. 160 stuks omvattend; een Saksisch 18e-eeuwsch koffie- en theeservies van ca. 40 stuks; 138 stuks 17e- en 18e-eeuwsch gepolychromeerd Delftsch aardewerk, w.o. 28 van Pieter Adriaensz Kockx, 15 van Lambert van Eenhoorn, 5 van Roos en verder stukken van Louwys Victoors en A. Reygensbergh; 139 stuks gepolychromeerd Chineesch porselein, in het bijzonder uit de Khangshi periode (1662—1723), w.o. zeldzame voorbeelden van familie noire, koningsblauw en eierschaal porselein en 104 stuks blauw Chineesch porselein, eveneens voornamelijk uit de Khangshi periode. Voorts bevonden zich bij dit legaat een tafelklok uit omstreeks 1700 in ebbenhout met zilverbleslag, een tafelklok uit ca. 1700 met koperbeslag en het adres William Edwards London, een fraaie staande klok, stijl Lodewijk XVI, in gevlamd mahoniehout, een Empire klok met twee kandelabers; een kleine 17e-eeuwsche toogkast in eikenhout; een Noord-Nederlandsche kast in eikenhout uit omstreeks 1640 met paneelen, waarin bijbelsche voorstellingen gesneden zijn; drie armstoelen met goudleer bekleding uit omstreeks 1650; een secretaire, stijl Lodewijk XVI, met emailbeslag, twee kijkkastjes, stijl Lodewijk XVI; een 18e-eeuwsch hoekkastje, ingelegd met verschillende houtsoorten; een kleine 18e-eeuwsche porseleinkast, een theetafel, stijl Lodewijk XVI, een geborduurd vuurscherm uit ca. 1700, benevens eenige andere meubelen en preciosa.

In het bijzonder zijn de collecties Delftsch aardewerk en Chineesch porselein van een uitgelezen kwaliteit. Van het Haagsche en Saksische 18e-eeuwsche porselein bezat het museum geen voorbeelden, zoodat ook op dit gebied het legaat uiterst welkom is.

Met gelden uit het legaat Philips-van der Willigen kon nog een viertal belangrijke kunstwerken verworven worden, te weten: een gepolychromeerd Nederlandsch bord uit omstreeks 1600 met een landschap in een medaillon, gevat in een breeden rand met ornament van vogels en grotesken; een uiterst zeldzame 14e-eeuwsche Spaansche plafondtegel met in relief een centaur, als schild een masker dragend, dat uitloopt in Gothische ranken, oorspronkelijk afkomstig uit de collectie-Forrer en afgebeeld in het bekende werk van dezen verzamelaar; een groote Utrechtsche toogkast uit het begin van de 17e eeuw, ingelegd met ivoor en ebbenhout en een zelden voorkomend Noord-Nederlandsch kastje op torspooten in rood en zwart lak met Chineesch ornament, uit het einde van de 17e eeuw.

Verdere aanwinsten.

Schilderijen. Verworven werd een fantastisch landschap met den val van Icarus door Paulus Bril. Deze in zijn tijd beroemde schilder werd in 1554 als zoon van uit Breda afkomstige ouders te Antwerpen geboren. In 1574 trok hij via Frankrijk, waar hij in Lyon vertoefde, naar Rome, waar zijn oudere broeder Mattheus reeds werkzaam was. Paulus Bril vervaardigde o.a. in het Vaticaan, in het Lateraan en in de kerken Santa Cecilia in Trastevere en Santa Maria Maggiore een reeks wandschilderingen, waarin hij door een aparte en frissche visie zijn tijd vooruit was.

Van mevrouw M. J. Veder-van Hoboken kreeg het museum ten geschenke twee levensgrootte portretten door Jacob van der Schuppen geschilderd. Zij stellen Keizerin Maria Theresia van Oostenrijk en haar gemaal Keizer Frans I voor. Jacob van der Schuppen werd in 1670 te Parijs uit Vlaamsche ouders — de bekende Antwerpsche graveur Pierre Louis van der Schuppen was zijn vader — geboren en stierf in 1751 te Weenen. Hij was leerling van zijn vader en van den beroemden Franschen portretschilder van het tijdperk van Lodewijk XIV, Nicolas de Largillière. In 1716 ging hij naar Weenen, waar hij in 1723 tot hofschilder werd benoemd.

Voor de afdeeling moderne schilderkunst werden aangekocht twee stillevens van doode vogels tegen lichten achtergrond van Cornelis Samuel Stortenebeker (1838—1885), broeder van den meer bekenden landschapschilder Pieter Stortenebeker. De heer L. van Zanten alhier schonk een stemmig stilleven van Suze Robertson. Van mevr. G. Wouters-Eskens ontving het museum ten geschenke 5 schilderijen, 12 teekeningen, 4 etsen en 3 portefeuilles met teekeningen van haar overleden echtgenoot, den kunstschilder Henri Wouters. Tenslotte werden verworven het portret van een oude vrouw door de schilderes Jo Koster, een doek, huzaren voorstellend, door B. van der Leek, en een groot winterlandschap van J. H. van Ieperen.

Beeldhouwen. Een belangrijke aankoop voor deze afdeeling, die zich de laatste jaren steeds meer uitbreidde, was een beeld in albast uit het midden van de 15e eeuw. Dit stuk, dat den heiligen Paulus voorstelt, vertoont nog geheel de oude polychromie, bruinrood en diep blauw. Het stamt uit de Bourgondische school, vermoedelijk den Nederlandschen kant uit. De kop is zeer expressief en het rythme van houding en gebaar fijn en gevoelig. Als legaat van dr. H. P. N. Muller verkreeg het museum een Khmêr-kop in natuursteen, een voortreffelijk voorbeeld van Indo-Chineesche kunst uit de 11e eeuw, afkomstig uit den tempel van Angkor-Tom, door den heer Muller persoonlijk ter plaatse gevonden.

Teekeningen. Voor deze afdeeling ontving het museum van den heer J. H. J. Mellaart ten geschenke een aquarel, figuren in een landschap, door A. J. Lamme vervaardigd; van den heer A. M. Reckers een pastel, zelfportret van den bekenden Italiaanschen schilder Antonio Mancini, wiens werk in het Mesdag Museum te 's-Gravenhage met talrijke voorbeelden vertegenwoordigd is; van den heer en

mevrouw A. Glavimans alhier een teekening „Boerin” door Jan Strube.

Aangekocht werden een aquarel van Antony Jacob Offermans, gedateerd 1810 en voorstellend het interieur van de koek- en broodbakkerij in de Hoogstraat te Rotterdam, waarin in de 17e eeuw de bekende broodbakker en kroniekschrijver Jan Gerritsz van Waerschut woonde; een teekening, een interieur met vrouwefiguur voorstellend, van den Franschen 19e-eeuwschen kunstenaar François Bonvin (1817—1887) en twee teekeningen, een landschap en een vrouwefiguur van Leendert de Koningh.

Kunstnijverheid. Behalve het belangrijke legaat Philips-van der Willigen verkreeg het museum nog op het gebied der kunstnijverheid als legaat van dr. H. P. N. Muller zes 18e-eeuwsche stoelen en een bank, uit het bezit van zijn grootvader A. van Rijckevorsel (1791—1864) en afkomstig van de buitenplaats Rubroec aan de Rotte; als legaat van den architect J. P. Stok, een Perzisch gebedskleed, een Sultanabad kan, een Perzisch aardewerk schoteltje en een 18e-eeuwsch Japansch aardewerk bakje. Van den heer W. J. van Vollenhoven werd ten geschenke ontvangen een 18e-eeuwsche baardmankruik, van mevrouw Visser alhier een 18e-eeuwsche tinnen lepel met gestorsten steel en van den heer B. J. Kreiter te Maassluis een Romeinsch aardewerk bakje, gevonden bij het graven van het kanaal Wessel—Nederweert in Limburg. Door de Erasmus Stichting alhier werd uit de nalatenschap van dr. E. van Rijckevorsel geschonken een 18e-eeuwsche Hollandsche hoekkast en een mangel uit het begin van de negentiende eeuw.

Aangekocht werd een tiental gepolychromeerde en blauwe Nederlandsche tegels uit het begin van de 17e eeuw, een pelgrimsflesch uit de 17e eeuw, in z.g. schudtechniek, een Castel Durante gepolychromeerd bordje, gedateerd 1613, twee groene glazen bekertjes, z.g. Maigelein, Duitsch werk uit de 15e eeuw, een 16e-eeuwsche tinnen maat met oor (zooals afgebeeld bij Verster), een rechthoekig tinnen bordje uit omstreeks 1500 en een zilveren wierookvat van den bekenden zilversmid F. Zwollo Sr., zulks ter gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag.

Bij de opruimingswerkzaamheden in de binnenstad werd nauwkeurig nagegaan, wat aan kunstwerken of voorwerpen van historisch belang te voorschijn was gekomen. Op deze wijze werd het museum door talrijke belangwekkende voorwerpen verrijkt. In het bijzonder kunnen genoemd worden: drie drinkbakjes van Rijnsch steengoed uit omstreeks 1500, zooals er een is afgebeeld op een schilderij van Jan Mostaert „de Heilige Familie” in het Walraff Richards Museum te Keulen; een z.g. drielingsvaatje, Siegburg aardewerk uit het begin van de 16e eeuw; een groen glazen roemertje uit de 16e eeuw; een groen glazen beker op opengewerkt voetje, Rijnsch werk uit het tweede kwart van de 16e eeuw, zooals er zich eveneens een fragment bevindt in het Kunstgewerbe Museum te Keulen (Rademacher, Die deutschen Gläser des Mittelalters, afb. 57b), benevens een aantal zeldzame en fraaie, hoewel beschadigde 16e-eeuwsche glazen bakers, zooals afgebeeld op het schilderij van Pieter Claesz in het museum Boijmans. Tenslotte kunnen nog vermeld worden: een Nederlandsch loodglazuren vaatje met twee hengsels en twee standvlakken uit omstreeks 1600; een kleine Noord-Nederlandsche albarello uit ca. 1620, gepolychro-

meerd en met een geometrische versiering, benevens een gekleurde Nederlandsche randtegels uit de 16e eeuw met een Cornelis Florisachtig ornament.

Bibliotheek en Prentenkabinet werden zoowel door aankopen als geschenken op belangrijke wijze uitgebreid en aangevuld. Door aankoop werd de bibliotheek verrijkt met een 75-tal werken, waarbij wederom bijzondere aandacht werd besteed aan aanvulling op de gebieden van bouwkunst, beeldhouwkunst en kunstnijverheid. Verworven werden o.a. belangrijke werken als: R. de Lasteyrie „l'Architecture religieuse en France à l'époque Romane”; van denzelfden schrijver „l'Architecture religieuse en France à l'époque Gothique”; L. Gonse „L'Art gothique”; J. Helbig „L'Art Mosan”; drie deelen van de „Beschreibung der Bildwerke der Christlichen Epochen, Königliche Museen zu Berlin”, n.l. „Die Elfenbeinbildwerke”, O. Wulff, „Mittelalterliche byzantinische und italienische Bildwerke”, Fr. Schottmüller „Die italienischen und spanischen Bildwerke der Renaissance und des Barocks”; Diepen „Die romanische Bauornamentik in Klosterrath”; H. Th. Bossert „Geschichte des Kunstgewerbes aller Zeiten und Völker” (VI Bände); A. Kisa „Das Glas im Altertume” (3 Teile); verschillende werken op het gebied van meubel- en interieurkunst, w.o. W. Vogelsang „Holländische Möbel im Niederländischen Museum zu Amsterdam”, K. Sluyterman „Intérieurs anciens en Belgique” en een aantal werken in het bijzonder het Empire- en Biedermeiermeubel behandelend.

Het Rotterdamsch Leeskabinet schonk een aantal werken op het gebied van bouwkunst en ornamentiek, meest van ouderen datum, w.o. een zeldzame vroege uitgave van de „Regola delle cinque ordine d'architettura” door Vignola, en de eerste druk van Vinc. Scamozzi „Dell' idea della architettura universale”. Verder de drie platen-deelen van het werk van P. Letarouilly „Edifices de Rome moderne”, onmisbaar voor elkeen, die zich bezig houdt met de Romeinsche 16e- en 17e-eeuwsche bouwkunst, en een belangwekkende „Sammlung architectonischer Entwürfe” van Schinkel. Verder werden boeken, catalogi en overdrukken ontvangen van den heer J. Verheul Dzn., W. J. A. Visser, E. de Bom te Antwerpen, Paul Haesaert te Brussel, G. Oprescu te Boekarest, van den directeur van het Oldenburger Landesmuseum, van den heer en mevrouw A. M. Reckers te Rotterdam, van de Nederlandsche Keurboekerij te Amsterdam, van ir. G. A. C. Blok te 's-Gravenhage, van de uitgeverij Ad. Donker te Bilthoven, van de Remonstrantsche Kerk te Rotterdam, van den heer B. H. A. Unger te Rotterdam, van den heer S. van Deventer te Hoenderloo, van den schilder en teekenaar H. van Meegeren. In ruil voor catalogi van het museum Boijmans werden publicaties ontvangen van de deutsch-ausländische Buchtausch en van de R. Sopr' intendenza ai Monumenti dell' Emilia, te Bologna.

De verzamelingen van het prentenkabinet werden uitgebreid door een aantal geschenken en aankopen, in het bijzonder op het gebied der 19e- en 20e-eeuwsche prentkunst. Door aankoop werd werk verworven van de volgende kunstenaars: H. P. Bremmer (1 litho), H. de Groux (1 litho), J. Holswilder (40 litho's, spotprenten uit de lantaarn uit de jaren 1885—1889), W. van Konijnenburg („De tuin”, zeer zeldzame, gesigeneerde proefdruk in bistre), W. J. Nijs (2 etsen), O. Redon (1 litho uit de Verzoeking van den H. Antonius, III serie. Mell. 138), A. Schelfhout (zeld-

zame eerste etsproef uit 1851), A. Schotel (6 etsen), C. N. Storm van 's-Gravesande (5 etsen), N. Strixner (2 kleurlitho's), M. W. van de Valk (6 zeldzame etsjes uit zijn vroege, Fransche periode).

De tentoonstelling „Onze grafiek van heden" was aanleiding tot een belangrijke uitbreiding van de verzameling moderne Nederlandsche grafiek. In totaal werden van 29 kunstenaars 63 bladen aangekocht, en wel van Jan A. Bakker (2 houtsneden), Th. Beerendonk (1 ets), H. F. Bieling (1 houtsnede), C. Bolding (1 litho), R. Bremmer (2 litho's en 1 houtsnede), K. Brinks (3 gravures en 1 ets), A. van Dobbenburgh (2 litho's), N. Eekman (1 houtsnede), B. Essers (1 houtsnede), J. Franken Pzn. (1 houtsnede), D. Harting (4 etsen), A. Hendriks (4 etsen), H. van der Jagt (2 etsen), D. van Luyen (5 houtgravures), W. H. Mühlstaff (3 litho's), J. C. Nachenius (3 etsen), J. Bieruma Oosting (1 ets en 1 houtsnede), T. Pluymers (1 ets), J. M. Prange (4 etsen en 1 litho), R. Prins (1 ets en 1 litho), W. Chr. G. Rueter (2 litho's), L. van Roode (1 litho), H. van der Stok (2 houtsneden), R. Stolk (1 houtsnede), C. Timmer (2 zincographieën), Chr. Le Roy (2 litho's), J. Voerman (2 litho's), A. Zijlstra (1 ets). De volgende kunstenaars schonken eigen werk: Liv. van de Bundt (een reeks etsen, droge naalden en teekeningen), D. Harting (1 litho), K. Heynsius (1 ets en 4 houtsneden, benevens 1 litho van J. H. Fekkes, dr. J. P. Ter Maten (5 etsen waarvan één in 3 staten), W. H. Mühlstaff (1 litho), A. J. Versluys (1 houtsnede).

Van de overige geschenken moeten in de eerste plaats genoemd worden de prenten uit het legaat van den heer en mevr. dr. ir. G. L. F. Philips-van der Willigen: acht zeer fraaie zwartekunst gravures in kleuren (z.g. *à la poupée*) gedrukt, zes door William Ward en 2 door John Jones. De gekleurde Engelsche mezzotint is hiermede op waardige wijze in de verzameling vertegenwoordigd. Verder werden nog geschenken ontvangen van de R. Sopr' intendenza ai Monumenti dell' Emilia te Bologna (moderne afdrukken van een gravure van Joh. Sadeler en van een houtsnede van Pietro Palmiero), van ir. W. Stok (twee 19e-eeuwsche Japansche kleurhoutsneden, tooneelspelers voorstellend), van de kunstzaal d'Audretsch (1 litho van Th. van Hoytema met de afdrukken der 4 kleursteen), van dr. D. Hannema (1 litho van A. Egter van Wissekerke en 1 litho van H. Daalhoff), van den heer J. C. J. van Ravesteyn te Voorburg, van den heer S. Moulijn te Wassenaar, van ir. R. Th. Bijleveld te Den Haag (1 ets naar G. Poggenbeek), van de firma Boerner te Leipzig (1 ets van C. H. Watelet naar het schilderij van Greuze in het museum Boijmans), van den heer D. J. M. Heynsbroek.

Overige werkzaamheden.

Ook dit jaar werden vele kunstwerken naar veiliger plaatsen overgebracht. In verband met den gewijzigden oorlogstoestand werden de reeds geëvacueerde kunstwerken naar andere speciaal voor dat doel gebouwde bomvrije schuilplaatsen overgebracht. De transporten hadden plaats onder leiding van den adjunct-commies B. M. van Harskamp; zij verliepen vlot en zonder ongelukken.

De toestand dezer kunstwerken, die onder voortdurende contrôle staan van wetenschappelijk geschoolde museumambtenaren, kan als goed beschouwd worden. Ook dit jaar verrichtte onze restaurator, de heer H. G. Luitwieler, met bekwaamheid

eenige noodzakelijke restauraties. Verschillende oude meubelen werden bovendien hersteld.

Met het opsporen en in bewaring nemen van kunstwerken en voorwerpen van historisch belang bij de opruimingswerkzaamheden in de binnenstad werd voortgegaan. Ook dit jaar kwamen vele nieuwe vondsten de verzameling verrijken. Zij werden door den conservator van de ceramische afdeling, den heer J. N. Bastert, bijgestaan door de assistente mej. B. de Neeve, geordend en geïnventariseerd. De heer J. C. Ebbinge Wubben inventariseerde de talrijke aanwinsten op het gebied van prentenkabinet en bibliotheek en richtte een vijftal tentoonstellingen in het prentenkabinet in, waarvoor hij met afbeeldingen versierde catalogi vervaardigde. De uitgebreide correspondentie liep over het secretariaat onder leiding van mej. A. C. A. Drost.

**Tentoon-
stellingen.**

20 December 1941 t/m. 17 Februari 1942 Kersttentoonstelling van Fransche en Nederlandsche 19e-eeuwsche schilderijen en aquarellen uit de verzameling H. Nijgh;

20 December 1941 tot 22 Maart 1942 „Nederlandsche grafiek van 1870 tot 1940”;

24 Februari tot 8 Maart „Das deutsche Buch der Gegenwart”;

28 Maart tot 22 April „Grafisch werk van den in 1896 te Rotterdam geboren kunstenaar Andreas Schotel”;

4 April tot 1 Juli „Van de gebroeders van Eyck tot Pieter Bruegel, vijftig meesterwerken der vroegste Nederlandsche schilderkunst, uitgekozen door Pol de Mont, in eigen grootte en kleur weergegeven”;

1 Mei tot 1 Juli „Grafisch werk van C. N. Storm van 's-Gravezande (1841—1924), Ph. Zilcken (1857—1930) en Felicien Rops (1833—1898, de Belgische, eerste raadgever van Storm)”;

26 Juni tot 13 Juli „Volkstentoonstelling van Nederlandsche kunst, afdeling Rotterdam en omstreken”. Schilderijen, teekeningen, aquarellen en beeldhouwwerken bijeengebracht door den schilder H. F. Bieling.

Op 11 Juli werden drie zomertentoonstellingen geopend: „Uit den bodem van Rotterdam”, „Onze grafiek van heden” en „Prijsvraag Hofplein en Blaak”. Deze laatste expositie bevatte 79 inzendingen van den door den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw uitgeschreven prijsvraag „Wederopbouw Rotterdam (Hofplein en Blaak)”, waaraan was toegevoegd een historische afdeling, bestaande uit kaarten, teekeningen, aquarellen, bovenlichten e.d. De tentoonstelling „Uit den bodem van Rotterdam” bevatte de vondsten aan aardewerk, glas, tegels, gevelsteen e.d., in het algemeen voorwerpen van historische waarde, die vroeger en met de recente opgravingen hier ter stede uit de aarde zijn opgedolven. De tentoonstelling „Onze grafiek van heden” bevatte in verband met de beperkte plaatsruimte alleen etsen en gravures van onze hedendaagsche grafici. Het tweede gedeelte dezer tentoonstelling, houtsneden en litho's omvattend, werd 10 October geopend.

Op 10 October had ook de opening plaats van de „Najaarstentoonstelling van beeldende kunst, district Rotterdam en omstreken”, voorbereid door den schilder H. F. Bieling.

Op 23 December de traditioneele Kersttentoonstelling van oude en moderne schilderijen uit Rotterdamsche en oud-Rotterdamsche verzamelingen en enkele nieuwe aanwinsten van het museum, en in het prentenkabinet twee tentoonstellingen „De prentkunst rondom Rubens” en „De zwartekunst prent”.

Personeel. Met ingang van 1 November werd de assistente voor de afdeeling kunstnijverheid, mejuffrouw B. de Neeve, die voordien alleen voor halve dagen werkzaam was geweest, voor heele dagen aangesteld.

Met ingang van 1 Januari werd de machine-schrijfster mejuffrouw J. van Solingen bevorderd tot schrijfster.

Met ingang van 1 Januari, respectievelijk 1 Augustus, werden de suppoost voor de bibliotheek R. W. Neeleman en de suppoost J. P. Stel bevorderd tot suppoost-bureaulist.

Met ingang van 1 Augustus werd de suppoost J. van der Heyden bevorderd tot portier met nevenarbeid.

Met ingang van 1 Januari werd de suppoost L. J. M. van Brakel, die sedert jaren geen suppoostendiensten meer verrichtte, doch als timmerman werkzaam was, bevorderd naar den rang van timmerman.

De suppoost F. W. E. Hess werd op 27 Februari wegens lichamelijke ongeschiktheid op pensioen gesteld.

De nachtwaker N. G. Wolter verkreeg op 27 Februari eervol ontslag. Hij werd vervangen door B. Schoonbeek, die op 23 Mei in tijdelijken dienst werd aangesteld.

De werkster mejuffrouw A. M. van Gelder verkreeg op 2 Mei eervol ontslag. Zij werd vervangen door mejuffrouw P. Wakker, die op 9 Juni in tijdelijken dienst werd aangesteld.

Op 15 Juni werd in de plaats van F. W. E. Hess als suppoost in tijdelijken dienst aangesteld J. J. Zuyderwijk, die op 12 December op eigen verzoek eervol werd ontslagen.

Op 14 December werd D. P. Waalwijk als suppoost in tijdelijken dienst aangesteld in de plaats van J. J. Zuyderwijk.

De werksters mejuffrouw L. Grashoff en mejuffrouw A. J. M. Sluymers werden op 14 December ontslagen.

Het bezoek. Het museum werd in den loop van het jaar bezocht door:

476	belangstellenden	à f 0,25
31.033	„	„ „ 0,10
2.278	„	„ „ 0,01
4.049	„	per jaarkaart
37.836		

De tentoonstelling „Nederland bouwt in baksteen” werd 14 Februari gesloten. Van 1 Januari tot 14 Februari werd de tentoonstelling nog bezocht door:

2.533 belangstellenden	à f 0,25
523 „	„ „ 0,10
3.056	

Verkocht werden van deze tentoonstelling:

66 geïllustreerde catalogi

30 beknopte catalogi en

323 toelichtingen op het wederopbouwplan Rotterdam.

Buiten de tentoonstelling „Nederland bouwt in baksteen” werd het museum bezocht door 37.836 bezoekers tegen 28.899 in 1941, een vooruitgang dus van 8.937 bezoekers.

Verkocht werden: aan jaarkaarten 23; aan jeugdkaarten 50; aan catalogi 980; aan foto's 379; aan fotokaarten 1.697 stuks.

De Directeur van het Museum Boijmans,

D. HANNEMA.

No. 27
MUSEUM BOIJMANS

*Gedruvde tekst
v. l. - rechts oorden
verselonne - jaar -
verslag - Wd*

Verslag over het jaar 1943.

De Commissie voor het Museum Boijmans werd in October krachtens besluit van Burgemeester Müller ter zijde geschoven. Deze commissie, die in 1852 werd ingesteld, bestond uit den Burgemeester als voorzitter, twee wethouders, twee raadsleden en vier leden uit de burgerij. De leden uit de burgerij hebben steeds de grootste belangstelling in de ontwikkeling van het museum betoond en het museum, in het bijzonder gedurende de laatste 25 jaren, met belangrijke geschenken verrijkt. Sinds de oprichting in 1939 van de Stichting Museum Boijmans, waarin alle leden uit de burgerij van de commissie op één na zitting hadden, is de beteekenis van de commissie aanzienlijk gedaald, hetgeen mede geleid heeft tot haar opheffing. In de vergadering van 23 October van het Curatorium der Stichting Museum Boijmans werd ook het laatste lid uit de burgerij der commissie benoemd tot lid van het curatorium. De instructie van ondergeteekende werd met dezen gewijzigden toestand in overeenstemming gebracht.

Ik wil niet nalaten in dit verslag te memoreeren, dat de heer W. van der Vorm, die jaren lang lid is geweest van de Commissie voor het Museum Boijmans en oprichter was van de Stichting Museum Boijmans, op 6 November zeventig jaar is geworden. Door zijn talrijke, belangrijke geschenken en financieele adviezen heeft hij het museum Boijmans in den loop der jaren zeer aan zich verplicht.

**Plannen voor de
uitbreiding van
het Museum
Boijmans.**

De verrijking van het Rotterdamsche museum in de oorlogsjaren, o.a. met de collecties W. Palte, F. Koenigs, Philips-v. d. Willigen, Bastert-van Schaardenburg en een andere groote verzameling ceramiek, is de oorzaak, dat het gebouw aanzienlijk te klein is geworden. Al deze verzamelingen zullen wegens plaatsgebrek in de toekomst niet opgesteld kunnen worden. Verschillende plannen zijn overwogen om tot een uitbreiding van het gebouw te komen. Daarbij werd gedacht aan een vergrooting aan de achterzijde van het museum, waardoor echter de fraaie museumtuin aanzienlijk aan schoonheid zou inboeten en ook een logische circulatie onmogelijk zou worden.

Om deze redenen heeft de Burgemeester den architect ir. A. van der Steur en ondergeteekende opgedragen een nieuw schetsontwerp te vervaardigen. In de vergadering van 21 October 1943 van het Curatorium der Stichting Museum Boijmans is een aantal studie-ontwerpen getoond, te weten: een vogelvlucht van het gebouwencomplex en de omgeving, benevens drie plattegronden. Deze uitbreiding, welke den

kant van den Westersingel uitgaat, zal drie maal zoo groot worden als het bestaande gebouw en aan een noodzakelijke behoefte voldoen. De uitvoering van deze plannen zou beteekenen, dat Rotterdam een museumcomplex krijgt, een groote handelsstad waardig.

Het spreekt vanzelf, dat deze plannen beschouwd moeten worden in het kader van den wederopbouw van Rotterdam. Er is tevens naar gestreefd het reeds bestaande museum niet als aanhangsel te doen fungeeren, maar het op te nemen in een organisch gegroeid geheel. Ook de omgeving zal zich bij dit belangrijke gebouwencomplex moeten aanpassen.

Aanwinsten.

Schilderijen. Van notaris J. S. Mijs alhier werd bericht ontvangen, dat mevrouw G. J. Palte-Bos, overleden te Wassenaar op 23 October 1943 (weduwe van den heer Wouter Palte, wiens verzameling 19e-eeuwsche Fransche en Nederlandsche schilderijen het museum in 1940 verwierf), aan het museum Boijmans een aantal schilderijen en kunstnijverheidvoorwerpen gelegateerd had. Bovendien legateerde mevrouw Palte aan het museum een bedrag van f 10.000,— voor het aankopen van één of meer schilderijen van Corot, Fantin Latour of Eugène Delacroix ter aanvulling van de zich in het museum bevindende collectie W. Palte. Voor dit bedrag kon al spoedig verworven worden een schets in olieverf van Eugène Delacroix, die nog niet met schilderijen in het Rotterdamsche museum vertegenwoordigd was. Het betreft hier een voorstudie voor het schilderij „La fiancée d'Abydos” in het Louvre te Parijs. Eugène Delacroix, die de grootste figuur van de romantische periode in Frankrijk is geweest, heeft deze eerste gedachte van het bekende schilderij, die even geniaal van opvatting als rijk van kleur is, vermoedelijk omstreeks 1842 vervaardigd. Zooals ook uit dit kleine stuk blijkt, was Delacroix een groot bewonderaar van Rubens. Aangezien het museum een reeks belangrijke olieverschetsen van Rubens bezit, is ook in dit opzicht deze nieuwe aanwinst een gelukkige verrijking te noemen.

Bij het legaat Palte-Bos bevinden zich o.a. aan 17e-eeuwsche schilderijen, werken van Otto Marseus van Schrieck, „Landschap met insecten”, Adriaen van de Venne, „De ellendige beenen, die de armoede moeten dragen”, Andries Both, „de kiezentrekker”, Frans van Mieris, een mansportret en een vrouweportret in miniatuur; aan moderne schilderijen, een woelige en een kalme zee van Albert van Beest, een bloeiende boomgaard van R. Wijtsman en een boschgezicht van Geo Poggenbeek.

Van notaris F. L. Hartong alhier werd bericht ontvangen, dat de heer D. Seldenthuis aan het museum gelegateerd had 19 schilderijen en aquarellen, hoofdzakelijk uit de Nederlandsche Romantische school, w.o. werken van P. Barbiers, Wybrand Hendriks, B. C. Koekkoek, J. H. van de Laar, Louis Meyer, P. G. van Os en C. Springer. Met geringe middelen, doch met groote liefde voor deze toen vrijwel vergeten periode van onze schilderkunst heeft de heer Seldenthuis zijn collectie samengesteld. Met gelden van het legaat Seldenthuis konden in aansluiting aan deze verzameling twee schilderijen worden aangekocht. Het eerste is van de hand van den

Vlaming Jan Frans van Dael. Deze in Antwerpen in 1764 geboren schilder kreeg in de Scheldestad zijn opleiding en vertoefde veelal in Frankrijk, waar hij voor de paleizen te Chantilly en Saint Cloud opdrachten ontving. Hij stierf te Parijs in 1840. Het doek stelt het huis van den schilder voor, omgeven door een steenen muur en geboomte. Van Dael toont zich in dit werk door den fijnen grijzen toon een voorlooper van Corot. Zijn penetrante visie doet zelfs denken aan werk van de hedendaagsche schilders Raoul Hynckes en A. C. Willink. Het tweede met deze gelden aangekochte schilderij is een riviergezicht van den Rotterdammer Albertus van Beest. Deze kunstenaar werd in 1820 in Rotterdam geboren en overleed te New York in het Sint Lukas Hospitaal in 1860. Hij had een avontuurlijk leven; van jongs af verkeerde hij onder zeelieden en op schepen. Prins Hendrik der Nederlanden nam den talentvollen jongen mee op een driejarige reis naar de Oost. Van Beest verwierf vooral in Amerika groote vermaardheid en had daar eenige later beroemd geworden marineschilders tot zijn leerlingen. Zijn schilderijen zijn zeldzaam; zijn geniale teekeningen komen meer voor. Het door het museum Boijmans verworven paneel „Hoogaars op Zeeuwsch slik” is breed van schildering en licht van kleur. Het doet aan sommige werken van Nuyten denken.

Van de erven A. J. Heuff te Velp ontving het museum ten geschenke het portret van Carel Marinus Theodorus Nieuwkamp, koopman te Rotterdam, door den Rotterdamschen kunstenaar Simon Opzoomer in 1842 geschilderd.

Aangekocht werden een mansportret en een vrouweportret, geschilderd door Charles Howard Hodges, den bekenden portretschilder, die, in 1764 in Engeland geboren, te Amsterdam in 1837 overleed, een lezend vrouwtje door prof. Nic. van der Waay en het bekende groote schilderij „Natura Integra” door Willem van Konijnenburg.

**Beeldhouw-
werken.**

Belangrijk is de verwerving van een tympaan in zandsteen, Vlaamsch werk uit omstreeks 1400. Een dergelijk stuk bevindt zich in het gruuuhouse te Brugge. Het stelt de verkondiging aan Maria voor; dit werk treft door de fijne wijze van uitvoering.

Uit aankopen op tentoonstellingen van werken van Nederlandsche kunstenaars werd geschonken een brons van Johan Polet, een liggend vrouwelijk naakt voorstellend.

Van den heer H. Nijgh werd voor de afdeeling moderne beeldhouwwerken ten geschenke ontvangen een visch in marmer door den in ons land gevestigden Vlaamschen beeldhouwer Jules Vermeire.

Kunstnijverheid. Dank zij een crediet van f 50.000,— konden op het gebied van de oude ceramiek belangrijke aanwinsten verworven worden. Het betreft hier een vijftiental stukken van een bijzondere kwaliteit, die een gelukkige aanvulling vormen van de verzameling Bastert-van Schaardenburg. Hierbij aansluitend schonk de Vereniging Rembrandt tot behoud en vermeerdering van kunstschaten in Nederland aan de Stichting Museum Boijmans een unieke Noord-Nederlandsche schotel uit

1570 met het opschrift: T is beter gesweeghen dan van spreken hinder gecreeghen 1570 in mai.

De vijftien stukken zijn: een groot wapenbord, vervaardigd door Pieter Adriaensz Kocx, versierd met het wapen van Frederik I van Pruisen (veiling Mak, Amsterdam, Juli 1943, cat. nr. 557, met kleurenafbelding op den omslag); een groote Zuid-Nederlandsche albarello in diep blauw en mangaan met een wapen, waarin een aesculaapstaf voorkomt, omgeven door een bladerkrans, uit het einde van de 16e eeuw; een Hollandsche kan in z.g. schudtechniek, 18e eeuw; twee Rhodosschotels uit de 16e eeuw in turquoise, wit en steenrood; een Perzische schotel, 16e eeuw, geel-groen met blauw ornament; een groote Palissy schotel met in relief bladeren en dieren, 16e eeuw; een prachtige Florentijnsche albarello met getorste ooren en blauw ornament, vroeg 15e eeuw; een Faenza kan met vischdecoratie, laat 15e eeuw; een albarello uit Caffagiolo in blauw en bruin, omstreeks 1480 vervaardigd; een schaal uit Bologna in scraffitotechniek in bruin, mangaan en blauw, een wapen omgeven door een rand van bladeren, eind 15e eeuw; een gepolychromeerde schotel onder Italiaanschen invloed, te Lyon omstreeks 1575 vervaardigd; een belangrijke gepolychromeerde rand van bladeren, vruchten en dieren uit het atelier van Della Robbia, 16e eeuw; een pelgrimfleschje in scraffito techniek, Noord-Italiaansch uit omstreeks 1480 en tenslotte een zeldzaam kannetje, te Hamburg omstreeks 1635 vervaardigd, in blauw en geel ornament, zeer karakteristiek en fraai van vorm.

Als onderdeel van het eerdergenoemde legaat Palte-Bos werden ontvangen: een Hollandsche beeldenkast uit omstreeks 1650 en twee Empire pendules. Onder de bronzen kunnen vermeld worden twee Fransche bronzen, „steigerende paarden” voorstellend, vroeger in de collectie Rosenfeld-Goldschmidt, veiling Fred. Muller Amsterdam, Mei 1916, nr. 94 met afbeelding in den catalogus en een „mandoline-speler” van Charles van Wijk.

Aangekocht werden verder nog een vloertegel in stempeltechniek, Zuid-Nederlandsch uit de eerste helft der 16e eeuw, voorstellend een pauw in een cirkel; een fragment van een gepolychromeerd Noord-Nederlandsch altaarvaasje, vroeg 16e eeuw, een klein gepolychromeerd 16e-eeuwsch schenkkannetje en een loodglazuren bakje met oor met een gekamde sliblaagversiering, Nederlandsch, begin 17e eeuw.

Van den heer L. Groenhuizen alhier ontving het museum ten geschenke een Nederlandschen tegel, fragment van een gepolychromeerd tableau, vroeg 17e eeuw.

Ook dit jaar werd de verzameling ceramiek verrijkt met een aantal vondsten uit den bodem van Rotterdam. In den loop van de drie laatste jaren verkreeg het museum daardoor een unieke verzameling van aardewerkfragmenten, die voor de studie van onze weinig voorkomende vroege ceramiek van het grootste belang is.

Teekeningen. Als geschenk van den heer C. J. Alban alhier werd verkregen een studieblad met figuren van Jacob de Wit (1695—1754), als geschenk van den heer en mevrouw W. N. A. Kröller twee teekeningen in potlood van Willem van Konijnenburg, jagers met honden voorstellend en als geschenk van den heer en mevrouw Drost-van der Stok een schets in zwart krijt door Jan Toorop

in 1903 te Parijs vervaardigd. Aangekocht werden een zittende vrouwefiguur in zwart krijt op blauw-grijs papier, 2e helft 17e eeuw, wellicht uit de omgeving van Johannes Vermeer en vijf teekeningen uit de eerste helft van de 19e eeuw; een figuurstudie in rood krijt van J. Bernard (1765 Amsterdam — 1833); een landschap van P. G. Westenberg (1791—1873); een studie van honden in rood krijt van Wouter Verschuur (1812—1874) en twee landschappen van H. G. ten Cate (1803—1856); voorts elf teekeningen van Suze Robertson, afkomstig uit de nalatenschap van deze kunstenares, w.o. een zelfportret, een stilleven en figuurstudies; twee aquarellen, Koningsgraf en Moskee van M. A. J. Bauer; een aquarel, vrouwefiguur met op den achterkant een figuurstudie in potlood, van G. H. Breitner; een zelfportret van den Rotterdamschen schilder Cornelis van Leeuwen, benevens drie teekeningen van den Rotterdamschen kunstenaar Dook Everse, een winter, een boomstudie en een hoekje te Overschie.

Bibliotheek en Prentenkabinet. Door aankoop werd de bibliotheek met een 90-tal nummers uitgebreid. O.a. werden over de navolgende kunstenaars monografieën of studies verworven: Fra Angelico, L. Bernini, J. Bosch, P. Bruegel de O., Caravaggio, Franc. del Cossa, A. van Dijck, A. Feuerbach, L. Ghiberti, J. Giudici, Goya, Guardi, W. A. van Konijnenburg (de publicatie in drie deelen der schilderijen en teekeningen in de verzameling van G. F. H. van Kooten Kok), Hans Süss von Kulmbach en Leonhard Schäufelein, de gebr. Maris, Massaccio, Q. Matsys, P. Parler, Rembrandt, A. Riccio, Ercole de Roberti, S. Robertson, P. P. Rubens, M. Schongauer, Desiderio da Settignano, Claus Sluter, G. B. Tiepolo, J. Tintoretto, Titiaan en Cosmé Tura. Van de verdere aanwinsten kunnen nog worden vermeld: E. Pfuhl, *Malerei und Zeichnung der Griechen* (III Bände); O. Fischer, *Geschichte der deutschen Malerei*; G. Troescher, *Die Burgundische Plastik des ausgehenden Mittelalters und ihre Wirkungen auf die europäische Kunst* (II Bände); Yvonne Hackenbroch, *Italienisches Email des frühen Mittelalters*; H. Tietze, *Methode der Kunstgeschichte*; A. Lejard, *Les tapisseries de l'apocalypse de la cathédrale d'Angers*; H. R. Bossert, *Volkskunst in Europa*; R. van Marle, *Iconographie de l'art profane au moyen âge et à la renaissance*, II: *Allégories et symboles*; A. W. Weismann, *Documents classés de l'art dans les Pays-Bas du Xme au XIXme siècle*.

Geschenken werden ontvangen van de heeren N. Zanichelli te Bologna, B. H. A. Unger te Rotterdam, J. Verheul Dzn. te Rotterdam, van de directie van het Museum der Bildenden Kunste te Budapest, van de directie van het Museum te Stockholm, van het bestuur der Wereldbibliotheek-Vereeniging, van de Universiteits-Bibliotheek te Lund (Zweden), van den heer M. Lejeune te Oosterhout (N.B.), van de directie der musea te Barcelona, van de directie der Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, van de directie van het Statensmuseum for Kunst te Kopenhagen, van de directie van het Rijksmuseum voor Volkskunde te Arnhem.

Bijzonder vruchtbaar was dit jaar voor het prentenkabinet: door aankoop en geschenken werd de verzameling met ruim 300 bladen uitgebreid, in aansluiting op de aanwinsten der voorgaande twee jaren vrijwel alle het gebied der 19e- en

20e-eeuwsche prentkunst betreffend, zoowel van Nederland als van het buitenland (in het bijzonder Frankrijk). De beteekenis van de collectie 19e-eeuwsche en moderne grafiek is hierdoor in belangrijke mate gestegen. Van verschillende kunstenaars, tot nu toe niet of slechts met enkele bladen in de verzamelingen vertegenwoordigd, werden prenten aangekocht. Een bijzondere vermelding verdient de fraaie reeks etsen van Félix Buhot, w.o. het monumentale blad „De tiara” (Bourcard 173, III) en de zeldzame eerste staat van „La fête Nationale du 30 Juin au Boulevard Clichy” (Bourcard 127, I). Verder de drie etsen (Bouvenne 25, 27 en Neumann 95) van R. Bresdin, de vroege litho's (sur blanc) van Daumier (Delt. 90, 92, 93, 1471), de ets (Drake 149) van Seymour Haden, de complete reeks, 10 litho's met titel, van de „Verzoeking van den Heiligen Antonius”, Iste serie, van O. Redon (Mellerio 83—93), de zeldzame eerste staat van een van de bekendste affiches van H. de Toulouse Lautrec, May Belfort (Delt. 354, I) en van denzelfden kunstenaar de onuitgegeven, bij Delteil als zeer zeldzaam vermelde litho „Het huwelijksaanzoek” (Delt. 327).

De collectie moderne Nederlandsche graphiek werd uitgebreid en aangevuld met een groot aantal werken, o.a. van K. Brinks, A. Hendriks, W. Nijs, J. M. Prange.

De volledige lijst van aankopen luidt als volgt:

Nederlandsche grafiek: A. Allebé (de Stuers 30); K. Brinks (4 droge naalden, 6 etsen, 3 gravures); C. A. Lion Cachet (1 litho); A. J. Ehnle (1 litho); G. Chr. Haverkamp (3 etsen); A. Hendriks (5 etsen); Hilda van Norden (3 etsen); W. J. Nijs (3 etsen); Fr. J. Pfeiffer (1 zeldzame, vroege litho, Moulijn 94, nr. 4); J. M. Prange (12 etsen en 3 litho's); W. Roelofs (1 litho); L. van Roode (1 ets en 1 litho); A. M. Sok (een 35-tal etsen en droge naalden); A. Schotel (1 ets); C. N. Storm van 's-Gravesande (2 etsen); W. B. Tholen (11 etsen en 1 aluminiumdruk); C. Timmer (14 zincographieën); J. Toorop (1 ets met aquatint, roulette en vernis mou, waarschijnlijk een unicum); F. H. Verster (2 etsen, Scherjon 4, proefdruk en Scherjon 18); W. Witsen (2 etsen, vroege proefdrukken van v. Wiss. 402 en 403); W. Zwieters (1 gravure).

Buitenlandsche grafiek (voornamelijk Frankrijk 19e eeuw): Jean Achard (3 etsen); R. P. Bonington (4 litho's, Dub. 8, 10, 13, 38); R. Bresdin (3 etsen, Bouvenne 25, 27, Neumann 95); Aug. Brouet (2 etsen); F. Buhot (7 etsen, Bourcard 124, IV; 151, IV; 153, V; 166, IV; 168, IV en 51, II; 173, III; 127, I); N. T. Charlet (2 litho's De Lacombe 328 en 902); Ch. Franç. Daubigny (5 etsen, Delt. 89, III; 92, II; 95, III; 116, III; 117, III); H. Daumier (7 litho's, Delt. 90, 92, 93, 1471, 1910, 3301, 3676); A. G. Decamps (1 ets, Moreau 18, III en 4 litho's, Moreau 29, 39, I; 44, I; 57, II); E. Delacroix (3 litho's, Delt. 46, V; 67, VI; 126, IV); Ch. Melchior Descourties (1 gravure in kleuren); G. Doré (1 ets, Béraldi 31 en 2 litho's); H. Fantin Latour (7 litho's, Hédiard 62, 64, 69, 79, 85, 92, II; 101, IV); J. L. Forain (1 ets); P. Gavarni (16 litho's); H. de Groux (2 litho's); Charles Guérin (1 litho); Seymour Haden (1 ets, Drake 149); A. Hervier (1 litho); E. Isabey (3 litho's, Hédiard 13, II; 14, II; 16, III); Ch. E. Jacque (1 ets); M. Lalanne (1 ets); L. Legrand (2 etsen); J. A. H. Leys (1 ets, Delt. 4, IV); Max. Luce (3 litho's); A. Raffet (2 litho's, Giacomelli 293 en 291); O. Redon (12 litho's, Mellerio 83—93 en Mell. 193), Th. Rowlandson (2

etsen); Ch. Shannon (2 houtsneden en 1 litho); P. Signac (1 litho); Th. A. Steinlen (2 litho's); H. de Toulouse Lautrec (7 litho's, Delt. 30; 71, II; 179, 220, II; 327, 354, I); A. Vollon (1 ets).

Bovendien werd een aantal met litho's of houtgravures geïllustreerde boeken aangekocht, en wel: J. v. Vondel, *Gijsbrecht van Aemstel*, 's-Gravenhage 1841, met litho's door Charles Rochussen; J. Collin de Plancy, *La reine Berthe au grand pied*, Brussel 1842, met litho's door Charles Rochussen; *Impressions lithographiques de voyage*, met litho's door „Cham” (A. Ch. H. de Noé); *La légende du juif errant*, Paris, 1862 (tweede druk) met twaalf houtgravures door F. Rouget, O. Jahyer en F. G. Gauchard naar teekeningen van Gust. Doré; A. Tennyson, *End*, London 1868, met negen staalgravures naar teekeningen van G. Doré; *Comment on étudie la médecine à Paris*, titel en 20 pagina's met litho's door Lefils.

Ook dit jaar werd een reeks geschenken ontvangen. Dr. J. C. J. Bierens de Haan te Amsterdam schonk een verzameling van 168 historie-, zinne- en spotprenten, betrekking hebbende op de Hollandsche geschiedenis van 1787-88, afkomstig uit de verzameling van Fred. Muller en door hem gebruikt voor zijn werk over de Nederlandsche historieprenten. Dezelfde verzamelaar schonk de ets van A. Derkzen van Angeren, *Portret van mijn grootmoeder*. Door het legaat van mevrouw W. Palte-Bos kwam het prentenkabinet in het bezit van acht groote etsen van M. A. J. Bauer, en wel: *Jerusalem* (v. Wiss. 226); *Begravenis aan de Ganges* (v. Wiss. 231); *Hayderabad* (v. Wiss. 234); *Een feestdag aan de Ganges* (v. Wiss. 235); *Een Oostersche prins* (v. Wiss. 236); *Feestelijke intocht* (v. Wiss. 245); *Feestdag in Delhi* (v. Wiss. 254) en *Badende Hindoes* (v. Wiss. 246).

De volgende kunstenaars schonken werk aan het prentenkabinet: K. Brinks (2 etsen, waarvan 1 in twee staten); Aad de Haas (7 etsen en 3 litho's); Fred. Hendr. Broeksmit (1 ets en 1 litho); dr. J. P. Ter Maten (13 bladen, etsen en gravures; het prentenkabinet bezit thans een vrijwel volledig overzicht van het werk van deze uitzonderlijke figuur onder de moderne Nederlandsche grafici); J. M. Prange (1 ets); mevrouw H. J. Reuchlin-Lucardie (4 etsen).

Verder werden nog giften ontvangen van den heer Sax te Laren (5 litho's van Daumier uit de reeks „*Les représentants représentés*”, Charivari-drukken), van den heer en mevrouw Drost-van der Stok te Rotterdam (1 litho van Daumier, *Robert Macaire*, agent matrimonial, gekleurd exemplaar, Delt. 369, II), van den heer N. Bastert te Rotterdam en van den heer B. H. A. Unger te Rotterdam.

Overige werkzaamheden.

Ook dit jaar werd voortgegaan met het evacueeren van de belangrijkste kunstwerken, zoowel schilderijen als stukken kunstnijverheid, w.o. het geheele legaat Philips-van der Willigen. Evenals vorige jaren stonden de transporten onder leiding van den commies B. M. van Harskamp. Zij verliepen vlot en zonder ongelukken.

De toestand der kunstwerken kan over het algemeen als goed beschouwd worden. Ook dit jaar verrichtte onze restaurator, de heer H. G. Luitwieler, met bekwaamheid de noodige restauraties. In het bijzonder werden naar aanleiding van de

tentoonstelling van schilderijen uit de romantiek de werken uit die periode gerestaureerd. Vele van deze schilderijen waren een dertigtal jaren geleden aan het stadhuis en aan andere gemeente-instellingen uitgeleend. De genoemde tentoonstelling was de aanleiding, dat dit bruikleen werd opgezegd. Een aantal van de belangrijkste stukken uit de romantische school werden naar de bomvrije schuilkelders overgebracht.

Nieuwe beveiligingsmaatregelen voor de kunstwerken in het museum werden getroffen. Door het aanbrengen van betonplaten werden alle toegangen tot de archieven en de depôt-kelders tegen brandbommen beschut. De Lodewijk XIV trap werd door asbestplaten tegen brand beveiligd. De gebeeldhouwde fragmenten werden overgebracht naar een der bomvrije bergplaatsen.

Tevens werd een aanvang gemaakt met het verdubbelen van de inventarissen van de kunstwerken. Aan deze inventarissen en aan de fiches met bijzonderheden daarover is tientallen van jaren gewerkt. Het zou een ramp zijn, wanneer deze verloren zouden gaan.

In de gang van de voordrachtzaal werden naar ontwerp van ir. van der Steur vitrines aangebracht, waarin bij voordrachten afbeeldingen geëxposeerd kunnen worden, die verband houden met de voordracht. Aan den onderkant geven deze vitrines tevens gelegenheid tot het opbergen van doozen van het prentenkabinet.

De systematische fiches-catalogus van de in de bibliotheek aanwezige boeken werd onder leiding van den conservator J. C. Ebbinge Wubben geheel herzien, waarbij het systeem aanzienlijk werd uitgebreid. Als leidraad diende hiertoe het systeem, waarnaar de catalogus der kunsthistorische bibliotheek in het Rijksmuseum te Amsterdam is ingedeeld. Door de assistente mejuffrouw B. de Neeve werd deze taak in dit jaar vrijwel geheel ten einde gevoerd. In de binderij van het museum werden niet alleen de nieuwe aanwinsten van het prentenkabinet op passepartout gezet, doch ook een groot gedeelte van het oude bezit aan 19e- en 20e-eeuwse Nederlandsche grafiek op de beide thans gebruikelijke passepartout-formaten gebracht. Tevens werden nieuwe doozen aangemaakt ter berging van de zoo nieuw opgezette prenten. Een 25-tal prenten werd met goed resultaat behandeld tegen vocht en/of schimmel, waarbij waardevolle adviezen werden verleend door het Rijksprentenkabinet te Amsterdam. Door den boekbinder van het museum werd een aantal oningebonden of te zwak gebonden werken in banden gezet.

De conservator van het prentenkabinet en de bibliotheek, J. C. Ebbinge Wubben, ging voort met de inventarisering van de talrijke aanwinsten op het gebied van prentenkabinet en bibliotheek en richtte de tentoonstellingen in het prentenkabinet in, waarvoor hij met afbeeldingen versierde catalogi vervaardigde. De conservator voor de ceramische afdeling, J. N. Bastert, ordende en inventariseerde, bijgestaan door de assistente, mejuffrouw B. de Neeve, de omvangrijke verzameling aardewerkfragmenten en tegels uit den bodem van Rotterdam afkomstig. Ondergeteekende vervaardigde, bijgestaan door mejuffrouw A. C. A. Drost, den catalogus van het bezit aan schilderijen uit de romantische periode. De geheele uitgebreide correspondentie liep over het secretariaat onder leiding van mejuffrouw A. C. A. Drost.

**Tentoon-
stellingen.**

De tentoonstellingen werden zonder onderbreking voortgezet, in de overtuiging, dat een rustig doorwerken op dit gebied in het belang is zoowel van de bevolking als van den kunstenaar. Het steeds grooter wordende aantal bezoekers aan tentoonstellingen en concerten en de vele kunstwerken, in het bijzonder van jonge kunstenaars, die verkocht werden, zijn het bewijs ervoor, dat deze zienswijze in breeden kring gewaardeerd wordt.

Van 23 December 1942 tot 8 Februari 1943 drie Kersttentoonstellingen:

„Oude en moderne schilderijen uit particuliere verzamelingen”. „De prentkunst rondom Rubens.” „De zwartekunst prent.”

17 April opening der Paaschtentoonstellingen:

„Nagelaten werken van den Rotterdamschen schilder George Pletser” en „Het landschap in de Nederlandsche prentkunst van 1500 tot 1600”.

15 Mei opening van de „Voorjaartentoonstelling van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken”.

31 Juli opening der tentoonstelling „Het landschap in de Nederlandsche prentkunst van 1600 tot 1640”, de tweede van een reeks van vier tentoonstellingen over dit onderwerp.

18 September opening der „Najaartentoonstelling van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken”.

22 December opening der vier Kersttentoonstellingen:

„Realisme en Romantiek in de Nederlandsche schilderkunst van omstreeks 1800 tot omstreeks 1860.”

„Wintertentoonstelling van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken.”

„Aanwinsten van het prentenkabinet.”

„Kunstenaars zien den Arbeidsdienst” (ingericht door den Nederlandschen Arbeidsdienst).

Lezingen.

16 Januari hield prof. dr. W. Vogelsang in het kader van de tentoonstelling „De prentkunst rondom Rubens” een lezing met lichtbeelden, getiteld: „Rubens' missie in de schilderkunst”.

23 Januari hield de heer J. C. Ebbinge Wubben, conservator van het prentenkabinet en de bibliotheek, een voordracht met lichtbeelden, getiteld „De zwartekunst prent, ontstaan en samenhang met onze 17e-eeuwsche schilderkunst”.

Personeel.

Met ingang van 1 Januari werden de adjunct-commiezen mejuffrouw A. C. A. Drost en de heer B. M. van Harskamp bevorderd tot commies.

Op 4 Januari overleed de nachtwaker K. Kaspers.

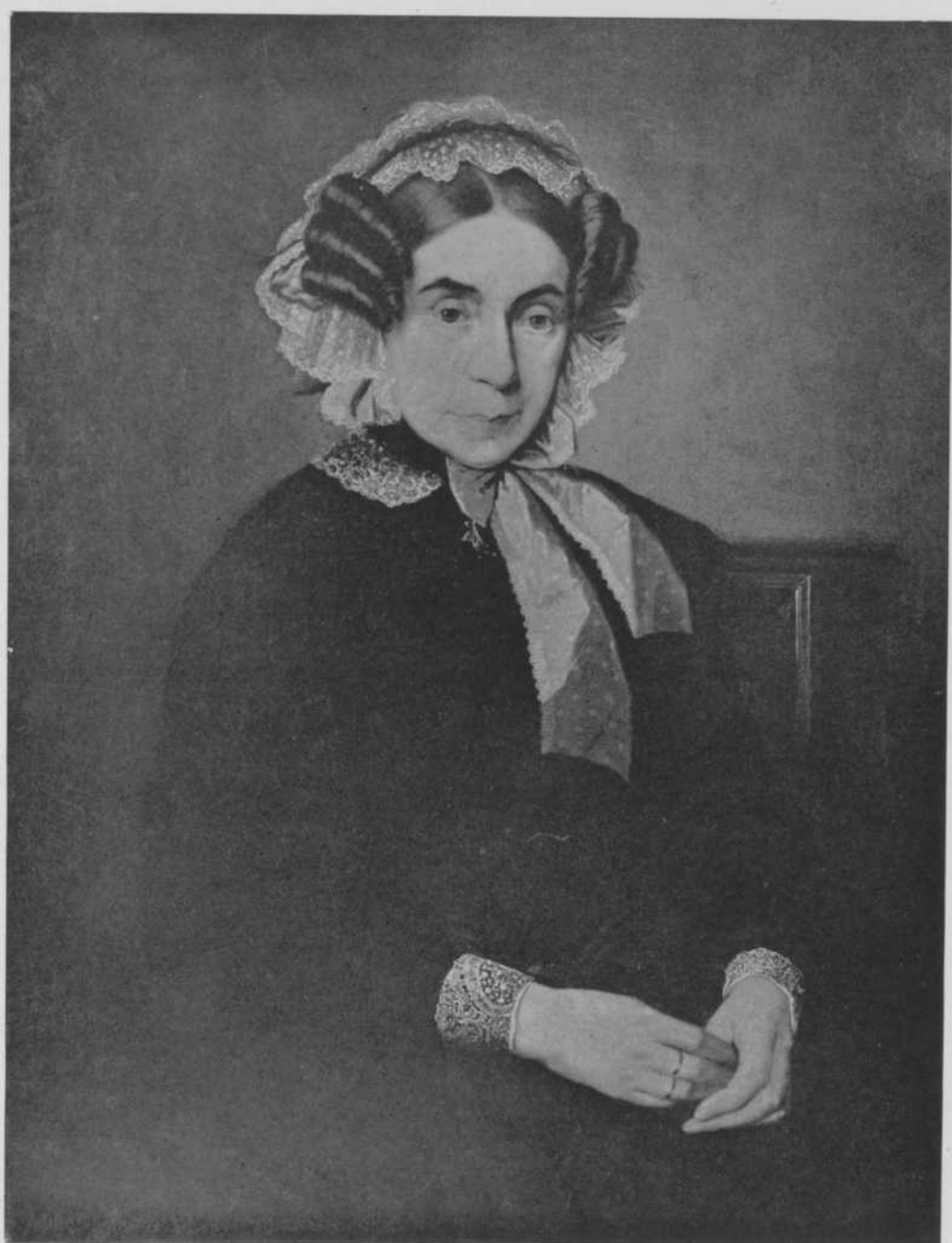
Op 18 Januari werden mejuffrouw J. M. Helwig en mejuffrouw A. A. Seton-Slinkert als werkster in tijdelijken dienst aangenomen in de plaats van mejuffrouw L. Grashof en mejuffrouw A. J. M. Sluymers.

Afb. I

J. M. Quinkhard 1688—1772

Koper 17,2 x 14,5 cm.

Afb. II

Louis Chantal 1822—1899

Doek 91 x 74½ cm.

Afb. III

„Ster“-Kabinet

17e eeuw

Afb. IV

Italië (Urbino)

± 1560

Afb. V

Weesper porselein

18e eeuw

Afb. VI

Amstel porselein

18e eeuw

Op 27 Februari kreeg de werkster mejuffrouw A. de Wachter wegens afkeuring in verband met haar gezondheidstoestand eervol ontslag.

De nachtwakers J. G. Smit en C. P. W. Koote verkregen respectievelijk op 27 Februari en 13 Maart eervol ontslag.

De suppoost J. C. F. Versteeg, die sedert 29 Juni 1936 in dienst van het museum was geweest, verkreeg op 29 Mei eervol ontslag.

Op 30 April werd C. A. de Ries als nachtwaker in tijdelijken dienst aangesteld in de plaats van J. G. Smit.

Op 22 Mei werd C. van Roon als nachtwaker in tijdelijken dienst aangesteld in de plaats van C. P. W. Koote.

Op 7 Juni werd J. Remijn als suppoost in tijdelijken dienst aangesteld in de plaats van J. C. F. Versteeg.

Wegens de groote uitbreiding der verzameling prenten, waarvoor passe-partouts gesneden moesten worden, was het aanstellen van een hulp voor den boekbinder noodzakelijk geworden. Op 12 Juli werd voor deze werkzaamheden aangesteld W. van Leeuwen.

Tengevolge van de verordening van den rijkscommissaris voor de bezette Nederlandsche gebieden, nr. 42 van 1941, later gewijzigd in 1942, werden in Duitschland tewerkgesteld:

Op 5 Augustus de suppoost H. v. d. Pol; op 12 Augustus de suppoost D. J. Otten; op 14 Augustus de nachtwaker H. v. d. Berg en op 30 September de suppoost A. v. d. Burg.

In de plaats van H. v. d. Pol werd op 30 Augustus in tijdelijken dienst aangesteld B. L. Mes; in de plaats van H. v. d. Berg op 30 Augustus C. van der Eem; in de plaats van D. J. Otten op 13 September G. F. Jansen en in de plaats van A. v. d. Burg op 18 October A. Luyters.

Op 20 December verkreeg A. v. d. Burg, die inmiddels om gezondheidsredenen van de tewerkstelling in Duitschland teruggekeerd was, eervol ontslag als suppoost.

Op 22 November werd als werkster in tijdelijken dienst aangesteld mejuffrouw A. F. F. M. Segers.

De opzichter-conciërge en het geheele personeel vervulden trouw en naar behoren hun plicht.

Het bezoek. Het museum werd in den loop van het jaar bezocht door:

2.539	belangstellenden.	à	f 0,25
41.208	„	„	„ 0,10
1.845	„	„	„ 0,01
2.860	„	per	jaarkaart
2.779	„	die vrijen toegang hadden.	
<u>51.231</u>			

Verkocht werden: aan jaarkaarten 16; aan catalogi 2.962; aan foto's 664; aan fotokaarten 3.023 stuks.

De Directeur van het Museum Boijmans,

D. HANNEMA.

MUSEUM VAN OUDHEDEN.

Verslag over de jaren 1942 en 1943.

Aanwinsten. In de jaren 1942 en 1943 verwierf het Museum van Oudheden verschillende belangrijke aanwinsten. Onder deze aanwinsten moet in de eerste plaats genoemd worden een drietal portretten, n.l. van Hendrick Rammelman en zijn vrouw Maria van Hogendorp, geschilderd door Abraham de Vries en dat van Arnout Leers van de hand van Domenico Dupra.

In een artikel in het Rotterdamsch Jaarboekje van 1915 vestigde dr. F. Schmidt Degener reeds de aandacht op de beide door Abraham de Vries geschilderde portretten en stelde hij de identiteit der voorgestelde personen vast. Tevens deelde hij in dit artikel eenige bijzonderheden omtrent het echtpaar Rammelman mede.

Hendrick Rammelman was de zoon van Willem Hendricksz. Rammelman, brouwer in „de Roede Sonne” in den Houttuin, en Maria Jacobsdr. Roch. Aanvankelijk legde Hendrick Rammelman zich op den handel toe — en wel speciaal op den wijnhandel — in verband waarmede hij een tijdlang te Nantes vertoefde, toenmaals de belangrijkste haven voor den Rotterdamschen wijnhandel. In 1637 maakte hij als „coopman te Nantes” een testament, waarin hij zijn zoontje Willem, dan zeven weken oud, noemt, doch waarin zijn vrouw niet vermeld wordt, zoodat deze toen waarschijnlijk reeds overleden was. In 1640 hertrouwde hij met Maria van Hogendorp, dochter van Johan van Hogendorp en Adriana Wely. Omstreeks dezen tijd moet hij zich blijvend in Rotterdam gevestigd hebben. In 1643 en 1644 bekleedde hij het schepenambt en in 1645 werd hij tot lid van de vroedschap gekozen. Hij had zitting in verscheidene regeeringscolleges. In 1654 en 1655 was hij bugemeester van Rotterdam. Ook was hij nog bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. Hij overleed in het begin van het jaar 1658; zijn vrouw stierf ruim een jaar later.

De beide in 1942 met steun van de Vereeniging Rembrandt uit familiebezit verworven portretten zijn op paneel geschilderd (70 x 60 cm) en geteekend: A. de Vries Ao. 1641.

Het portret van Arnout Leers werd op 27 Mei 1943 door afstammelingen der familie Leers te Amsterdam bij Fred. A. van Braams in veiling gebracht. Arnout Leers werd in 1731 te Rotterdam geboren als zoon van Arnout Leers en Christina Uylenberg. In 1762 werd hij in de handels- en bankierszaken van zijn vader opgenomen en in 1764 werd hij schepen van Rotterdam. Na het overlijden van zijn vader in 1766 werd hij Heer van Ameyde en Herlaar. Hij was gehuwd met Maria Rebecca Callenburg Baartmans. Aanvankelijk was hij woonachtig in den Oppert en verhuisde later naar de Wijnstraat, waar hij in 1785 op ruim 53-jarigen leeftijd overleed. Zijn vrouw bleef met een dochter en twee zoons achter.

Het portret, dat op doek is geschilderd, is aan de achterzijde gesigneerd en gedateerd: Dcus Dupra pint Turino 1755. Het stelt Arnout Leers dus voor op ongeveer 24-jarigen leeftijd. Het is een afbeelding te halven lijve. Volgens de mode van die dagen draagt hij een gepoederde staartpruik en is hij gekleed in een blauw

fluweelen jas met breede omslagen van goudbrocaat aan de mouwen, waaruit een paar kanten manchetten te voorschijn komen. Zijn vest is eveneens van goudbrocaat. In de rechterhand heeft hij een geopend doosje. *Domenico Dupra*, portretschilder te Turijn, werd in 1689 geboren en overleed in 1770. In 1750 werd hij, tesamen met zijn broeder *Giuseppe*, hofschilder van Karel Emanuel III van Savoye. Hoe *Arnout Leers* ertoe gekomen kan zijn zich in Turijn te laten portretteeren, is vooralsnog niet duidelijk. Het lijkt het meest waarschijnlijk, dat de jonge *Leers*, zooals in die dagen gebruikelijk was, ter voltooiing van zijn opvoeding een buitenlandsche reis heeft ondernomen en dat het portret op die reis gemaakt is. Als afbeelding van een Rotterdamsch regent uit de 18e eeuw — zij het dan ook een jeugdportret — vormt dit portret voor het historisch museum een belangrijke aanwinst.

Als legaat van mevrouw *A. Stork-Visser* verkreeg het museum het portret van den Rotterdamschen koopman *Ewoud Visser*, geschilderd door *Taco Scheltema*. Deze *Ewoud Visser* was in 1767 te Schiedam geboren en trad in 1801 te Rotterdam in het huwelijk met *Adriana Vis*. Hij woonde aanvankelijk in de Wijnstraat, later op het Vasteland, waar hij in 1819 overleed. Het portret is een kniestuk en het beeldt hem af op ongeveer 30-jarigen leeftijd met de gepoederde pruik, het geborduurde vest en den witten jabot van dien tijd. Hij staat geleund tegen een tuinvaas, terwijl men op den achtergrond de Maas bemerkt. Het fraai geschilderde doek is rechts onderaan gesigneerd met het monogram *T S*, dat eerst na de restauratie te voorschijn is gekomen.

Voor de topografische verzameling zijn belangrijk: een schilderij van *A. Mast*, de St. Laurenskerk in 1941, een schilderij van *G. W. van Zwieten*, een gezicht op de St. Laurenskerk in den winter van 1940-41, een tekening van de St. Laurenskerk van *Willy Soudijn* en een ets van den St. Laurenstoren van *E. van Zanden*. Verder: Een doek van *Charles Kemper*, dat de werkzaamheden aan het Steiger in het najaar van 1942 weergeeft en een gezicht op den Beukelsdijk van de hand van *L. Snijders*, dat het landelijke karakter toont, dat dit stadsdeel tot voor ongeveer dertig jaren kenmerkte.

Van verschillende zijden ontving het museum geschenken, betrekking hebbend op oud-Rotterdam: Van den heer *K. Hoogendorp* een aquarel, dateerend uit 1910, voorstellend het jachthuis aan den Beukelsdijk en vermoedelijk vervaardigd door *W. A. Fabri*, aan de keerzijde bevindt zich een afbeelding van een boerderij aan de Schie uit denzelfden tijd en eveneens in aquarel; van een onbekende schenker alhier een schilderij van *G. Altman*, voorstellend het Stokvischverlaat vóór 1940; van den heer *D. Vaartjes* alhier een ets van den St. Laurenstoren door *J. A. Herfst* en van den heer *F. Witbaard* een door hem geëts gezicht op het Steiger vanaf de Noordblaak; van mr. *D. Dunlop* te 's-Gravenhage een degenstok der Rotterdamsche vrijwillige politie — de z.g. rustbewaarders — uit 1848; van den heer *G. J. Heetman* een bordje van Goudsch aardewerk met een afbeelding van den molen op het Oostplein en tenslotte van den heer *J. W. Cleypool* alhier het vaandel der Rotterdamsche Werklieden Vereeniging voor zieken- en ongevallenverzekering

„Liefde en Leed” met de bijbehorende kast. Voor de geschiedenis van Rotterdam zijn voorts belangrijk een plattegrond van het kasteel te Spangen en een van Bulgerstein, beide naar aanleiding van de aldaar verrichte opgravingen vervaardigd door een H.B.S.-scholier en aan het museum geschonken.

De volgende geschenken van meer algemeen historischen aard werden nog ontvangen: Uit de nalatenschap van mevrouw G. Smith-van Stolk alhier twee geborduurde kussens uit het midden der negentiende eeuw; van mevrouw H. C. Rueb-van Rossum te 's-Gravenhage een Empire-japon; van den heer W. J. Saarberg alhier een schaaf uit het jaar 1759, welke een aardige aanwinst voor de verzameling oude gereedschappen vormt; van den heer J. Beukers alhier een wit geschilderde ijzeren vuurmand en van den heer B. de Kok alhier twaalf looden plaatjes met loodgietersmerken.

Uit de negentiende eeuw dateeren twee brandspuiten, welke van het voormalig gemeentebestuur van Hillegersberg werden overgenomen. Bij de opruimingswerkzaamheden te Rotterdam kwam in de Nauwe Kerkstraat een houten sluisje voor den dag; fragmenten van dit sluisje werden voorloopig in het Schielandshuis opgeborgen. Ook werden verschillende oude grafzerken en sluitsteen gevonden, welke eveneens naar het Schielandshuis werden overgebracht.

De penningverzameling werd uitgebreid met een legpenning uit het jaar 1578, die betrekking heeft op den strijd van den Prins van Oranje tegen Spanje en geschonken werd door den heer C. J. Kramer te Nieuwenhoorn; voorts met een penning op de Maastunnel en enkele gedenkpenningen, geschonken door N.N., welke onbekende eveneens een aantal oude gravures ten geschenke gaf. Van den Diwero werden verschillende oude munten overgenomen, die bij de opruimingswerkzaamheden aan het licht waren gekomen; hierbij dient afzonderlijk vermeld te worden een z.g. groot uit den tijd van graaf Willem V van Beieren. Van mejufvrouw A. C. A. Drost werd een aantal oude munten ten geschenke ontvangen.

Aan foto's betreffende de geschiedenis van Rotterdam ontving het museum ten geschenke: Van mevrouw de wed. J. van Alphen alhier een groote foto van leden van het Korps Koninklijke Scherpschutters, gemaakt naar aanleiding van het veertigjarige bestaan van dit korps en een aantal stukken, betrekking hebbend op het 25-jarig bestaan van hetzelfde korps; van mr. J. Drost een tweetal foto's van de buitenplaats „Weilust”, gelegen aan den Dordtschen Straatweg ter plaatse van de Maashaven en omstreeks 1875 bewoond door den heer en mevrouw van Os-Drost en als bruikleen van het museum Boijmans uit het legaat van dr. H. P. N. Muller te 's-Gravenhage een tweetal foto's van de aan de Rotte gelegen hebbende buitenplaats Rubroec.

Tenslotte moeten nog enkele boeken vermeld worden, welke voor de bibliotheek werden verworven. Dit zijn de beschrijving van de penningen, geslagen of gegoten in de jaren 1880—1935, van de hand van W. K. F. Zwierzina en het tweede deel van „Nederlandsche Wapens van het Rijk, de Provinciën en de Gemeenten, voorts van Waterschappen, Heerlijkheden enz.” De heer J. P. van der Weele gaf een over-

druk van zijn artikel in het Rotterdamsch Jaarboekje: „Onbekend beeldhouwwerk van Pieter Rijcx” ten geschenke.

Werkzaamheden. De assistente mejuffrouw W. A. H. Crol besteedde in de eerste helft van het jaar 1941 veel tijd aan het toezicht houden op en het ordenen van de historische voorwerpen, gered uit de verwoeste binnenstad. Verder catalogiseerde zij de historische bibliotheek en beschreef zij het grootste deel der penningverzameling, terwijl zij bovendien archivalische onderzoekingen deed, o.a. ter verkrijging van gegevens omtrent Hendrick Rammelman en Arnout Leers (zie de aanwinsten), en voorts betreffende Rotterdamsche zilversmeden, zulks naar aanleiding van een aanwinst van de Stichting Museum Boijmans.

Het gebouw. De restauratie van het Gemeenelandshuis van Schieland, waar het historisch museum volgens besluit van het gemeentebestuur van Rotterdam gehuisvest zal worden, moest in verband met den oorlogstoestand voorloopig uitgesteld worden. Enkele verdiepingen van dit gebouw werden tijdelijk in gebruik genomen door de Gemeentelijke Woningstichting.

De verzamelingen van het historisch museum worden bewaard in het museum Boijmans. De belangrijkste stukken zijn in de bomvrije schuilkelders opgeborgen.

De Directeur van het Museum van Oudheden,
D. HANNEMA.

No. 27
MUSEUM BOIJMANS

Verslag over het jaar 1944.

Ingevolge artikel 11 mijner instructie van 11 Februari 1936 heb ik de eer U hierbij het verslag te doen toekomen omtrent den toestand en de aanwinsten van het museum Boijmans over het jaar 1944.

Werkzaamheden. Ook dit jaar werd voortgegaan met het in veiligheid brengen van de verzamelingen van het museum Boijmans, voor zoover deze zich nog in het museum bevonden. Transporten vonden plaats naar de schuilkelders van Zandvoort, Paaslo en Heemskerk. Naar dezen laatsten schuilkelder werden medegegeven de oudste, onvervangbare boeken van de bibliotheek en bovendien het archief van het museum Boijmans. Bij dit archief bevond zich het inventarisboek der schilderijen. Deze inventaris was te voren door de secretaresse op kaartstelsel gebracht. Van de verschillende kaartsystemen en inventarisboeken van het museum Boijmans werd bovendien een schaduw-archief op smalfilm vervaardigd.

Bovendien werden als schuilplaats ingericht het kasteel Heukelum en Slot Loevesteyn. Daarheen werden o.a. overgebracht de minder belangrijke schilderijen en de meubels. Behalve bezittingen en bruiklenen van het museum Boijmans werden op deze transporten medegenomen eigendommen van het maritiem museum Prins Hendrik te Rotterdam, de topografische atlas van het Rotterdamsche gemeente-archief en de archieven uit verschillende gemeenten in Zeeland en op de Zuid-Hollandsche eilanden.

Door de secretaresse, mejuffrouw A. C. A. Drost, werd een catalogus samengesteld van de geheele verzameling aquarellen en teekeningen van omstreeks 1750 tot omstreeks 1850, gelegateerd in 1929 door den heer H. M. Montauban van Swijndregt. De catalogus verscheen in druk met talrijke illustraties versierd. De aquarellen en teekeningen van deze verzameling werden op uniforme passepartouts opgezet.

Aanwinsten.

Schilderijen. Aan schilderijen werden verworven enkele werken voornamelijk uit de 18e en 19e eeuw.

Van Johan Maurits Quinkhard (1688—1772) een fraai ovaal mansportretje, op koper geschilderd, 17,2 x 14,5 cm (afb. I).

Een groot schilderij, voorstellend een jonge Friezin met een mandje met kersen, op doek, 134 x 105 cm, werd aangekocht als een werk van W. B. van der Kooi,

doch werd door dr. A. Wassenbergh, directeur van het Friesch museum te Leeuwarden, op grond van het stilleven geïdentificeerd als een werk van den jonggestorven leerling van W. B. van der Kooi, Gebinus Fellingma (1816—1836).

Van Cornelis Backer (1771—1849) werd aangekocht een schilderij, voorstellend de kinderen van den kunstenaar, paneel, 25 x 18,5 cm.

Van Louis Chantal (1822—1899) een damesportret, geteekend L. Chantal 1858, doek 91 x 74,5 cm, afgebeeld in het werk van P. A. Scheen „Honderd jaren Nederlandsche schilder- en teekenkunst”, afb. 45 (afb. II).

Voorts werden nog aangekocht een Rotterdamsch stadsgezicht, voorstellende de Groote Markt met het standbeeld van Erasmus, doek, 55 x 68 cm, geveild als Jongkind, en een schilderij, voorstellend een amazone in een landschap, doek, 76,5 x 64 cm, toegeschreven aan Charles Rochussen.

Door mevrouw de wed. Heller-Vermaas te Rotterdam werd ten geschenke aangeboden het portret van haar moeder, mevrouw Vermaas te Rotterdam, doek, 70 x 95 cm, geschilderd door den Rotterdamschen, later naar Australië vertrokken kunstenaar Petrus van der Velden (1837—1915).

Eveneens werd ten geschenke ontvangen een portret van mr. P. A. Sanders, doek, 64,5 x 55 cm door Jacob Spoel (1820—1868).

Als legaat van dr. C. J. Wijnandts Francken te Leiden ontving het museum een stilleven, doek, 80 x 60,5 cm, geschilderd door Willem Roelofs Jr.

Van den hedendaagschen kunstenaar Jan Wiegers werd aangekocht een schilderij „Balletdanseres”, doek, 116 x 89 cm.

Beeldhouwwerk. Voor de afdeeling beeldhouwwerken werden aangekocht een fragment „Christuskop” in zandsteen, waarschijnlijk omstreeks 1300 in Touraine vervaardigd, en een 19e-eeuwsch brons, voorstellend een kop van een Chinees, toegeschreven aan J. B. Carpeau.

Teekeningen. Deze afdeeling werd met de volgende aankopen en geschenken uitgebreid.

Van Abraham Bloemaert (1564—1651) twee teekeningen: „De apostelen Petrus en Paulus te halven lijve, op één blad”, zwart en bruin krijt met sepia gewassen, 163 x 273 mm en „De Heilige Christophorus”, zwart krijt met sepia gewassen, 170 x 122 mm.

Leonard Bramer (1595—1674), „De kindermoord te Bethlehem”, geteekend beneden in het midden: L. Bramer, genummerd 28, zwart krijt, 400 x 300 mm, geschenk van den heer J. H. J. Mellaart. Deze tekening hangt samen met het schetsboek, dat van Leonard Bramer in het Rijksmuseum te Amsterdam bewaard wordt en dat in totaal 56 schetsen naar schilderijen van verschillende meesters bevat, w.o. twee naar schilderijen van Bramer zelf. In dit schetsboek komt onder nr. 7 (46) een gelijke voorstelling voor.

Van mejuffrouw G. P. van Stolk werden de volgende zeven teekeningen door Dionys van Nijmegen (1705—1798) ten geschenke ontvangen: Portret van

Aernout Leers, Heer van Ameide en Herlaar, potlood, 195 x 185 mm; Aernout Leers, olieverfschets, 260 x 205 mm; portret van den Rotterdamschen letterkundige en dichter Frans de Haas (1708—1761), potlood, opgehaald met de pen, 162 x 127 mm; portret van Prins Willem IV naar Jean Fournier, potlood gewasschen, 265 x 230 mm; familiegroep, pen gewasschen, 176 x 220 mm; mansportret in ovaal, gewasschen penseelteekening met wit gehooqd op blauw papier, 240 x 200 mm en een portretgroep van elf oudere en jongere personen, gewasschen penseelteekening, 230 x 280 mm.

Bovendien schonk mejuffrouw van Stolk een teekening in zwart krijt, portret van den verzamelaar Antoine van Leyen, een copie naar de gravure naar Erasmus Quellinus in de Bie's „Gulden Cabinet”.

Een Haagsche vriend van het museum schonk een meisjesportret van Hendrik Hoogers (1747—1814). Deze gewasschen penseelteekening, 165 x 145 mm, is geteekend: H. Hoogers fe. 1795 en vermeld in het werk van P. A. Scheen „Honderd jaren Nederlandsche schilder- en teekenkunst”, blz. 138.

Eveneens als geschenk ontving het museum een landschap door J. W. Pieneman (1779—1853), een zeldzame voorstelling voor dezen meester, potlood, 175 x 365 mm, geteekend: J. W. Pieneman.

Aangekocht werden vijf teekeningen van den talentvollen, jonggestorven kunstenaar Gerard Bilders (1838—1865), zoon van den meer bekenden J. W. Bilders. Het zijn: Molen in een wei, geteekend G. B., zwart krijt, 258 x 377 mm; Landschap met een houten schuurtje, geteekend G. B., potlood, 376 x 505 mm; Kerktoeren in de boomen, opschrift: 's Hage, in een ander handschrift: 57, potlood, 300 x 425 mm; Beekje met boompartijen, studie voor het schilderij „Veluwsch landschap met grijze koe”, in het bezit van prof. dr. J. W. Langelaan te Baarn, potlood, 438 x 361 mm; Landschap te Regny, geteekend: G. B. Regny 1858 Juny, rechts in het midden het opschrift: Sneeuwbergen, potlood, gehooqd met een weinig wit, 357 x 486 mm.

Eveneens werden aangekocht twee aquarellen „Kaartspelende soldaten”, 320 x 420 mm, geteekend: Herman F. C. ten Kate f. (1822—1891) en „Doode vogels” door C. S. Stortenbeker (1838—1885).

Van den heer W. C. Hudig werd een aantal 19e-eeuwsche teekeningen ten geschenke ontvangen, waaronder zeventien studies door Charles Rochussen (1814—1899).

Eveneens werd ten geschenke ontvangen een „Stal-interieur”, een copie door Jacob Maris op 16-jarigen leeftijd in 1853 gemaakt naar Wouter Verschuur, aquarel, 283 x 333 mm.

Van Piet Meiners (1857—1903) werden drie teekeningen aangekocht: Boogschietende, naakte man, op de achterzijde een zittend naakt jongetje, zwart krijt, 460 x 300 mm; staande naakte vrouw en profile, rood krijt en potlood, 275 x 190 mm; doorkijk in een schuurtje, zwart, rood en geel krijt, 475 x 310 mm.

Tenslotte werden door aankoop verworven enkele werken van hedendaagsche kunstenaars. Van Adolphe Hervier een stadsgezicht, geteekend Hervier,

aquarel, 200 x 145 mm; van Gijss J. Voskuyl: gezicht bij Hulshorst, potlood, 423 x 330 mm en van E. van Zanden een aquarel „De gevel van het oude museum Boijmans”.

De Stichting Museum Boijmans kocht dit jaar twee teekeningen van P. J. C. Gabriel (1828—1903) aan, die zij aan het museum Boijmans in bruikleen gaf, n.l. „Landschap bij Overschie”, schets voor het schilderij in het museum Boijmans, zwart krijt met hier en daar met wit gehoogd, de verschillende kleuren zijn in schrift aangegeven, 370 x 530 mm en „Plassen bij Kortenhoef”, geteekend: Kortenhoef Gabriel, zwart krijt, op enkele plaatsen met wit gehoogd; ook hierop zijn de kleuren in schrift aangeduid.

Kunstnijverheid- Ook dit jaar zijn weer enkele aanwinsten te vermelden. Dank zij een bijdrage van de Erasmusstichting alhier en met steun van de Vereeniging Rembrandt, die als steeds bereid was een renteloos voorschot te verleen, kon uit particulier bezit in Den Haag worden aangekocht een z.g. sterkabinet uit het vierde kwart van de 17e eeuw, vervaardigd in Nederland; beide deuren en zijkanten vertoonen een met verschillende houtsoorten en met been ingelegd ster- en cirkel-décor tegen een achtergrond, die met plaatjes noten-wortelhout is gemarqueteerd; het geheel wordt gedragen door vier getorste pooten, die naar beneden toe horizontaal zijn verbonden (afb. III). Voorts werd verworven een Biedermeier klaptafeltje van licht satijnhout met een smal ingelegd biesje als versiering aan den rand, Nederlandsche arbeid van omstreeks 1830.

De verzameling aardewerk en porselein werd met de volgende voorwerpen uitgebreid: Een met grotesken beschilderde Urbino-schotel uit omstreeks 1560, een fraai specimen, dat vermoedelijk in de ateliers van een der Fontana's werd vervaardigd (afb. IV). Dan een aantal Nederlandsche tegels uit het begin van de 17e eeuw, w.o. een serie van vier met Jeroen Bosch-achtige figuren en twee kruikjes, die enkele jaren geleden in Siegburg gevonden werden bij het uitgraven van een trap naar het klooster op den Michaelsberg aldaar (Siegburg, 15e eeuw). Verder een 18-eeuwsche melkkan, Zwitsersche aardewerk met, onder een loodglazuur, het wapen van de stad Bern, in verschillende kleuren tegen een bruin fond en een 19e-eeuwsche buste in biscuit van Marie Antoinette van de hand van C. Thieme uit Potschappel, een bekend vervaardiger van 19e-eeuwsche replieken van Sèvres en Meissen porseleinen. Deze buste is gemaakt naar een Fransch model van Lecomte. Tenslotte een drietal unica van Goedewaagen's Koninklijke Hollandsche Pijpen- en Aardewerk-fabrieken te Gouda, door Hans van Norden beschilderd.

Als geschenk werden ontvangen: van den heer Paul Brandt te Amsterdam een vermoedelijk uit Sultanabad afkomstige kan, bedekt met een effen aubergine glazuur; van den heer en mevrouw van Dunné-Le Comte alhier een majolica-kan met grotesken ornament en met hoog opgetrokken oor, dat beneden met een leeuwenmasker is aangezet, 19e-eeuwsch werk naar Italiaansch voorbeeld uit de 16e eeuw; van den heer L. Groenhuizen alhier, twee tegels, fragmenten van een 17e-eeuwsch Nederlandsch tegeltablau en een fragment van een 16e-eeuwsch tinnen schaalte van

gelijken vorm als dat van een in den bodem van Rotterdam gevonden exemplaar, gedateerd 1583 (zie hieronder); van den heer F. J. J. van Schaardenburg te Aerdenhout een 16e-eeuwsche Spaansche vaas (Teruel) en vijf fragmenten van Venetiaansche potterie uit de 15e eeuw, in scraffito-techniek.

Afzonderlijk dient vermeld te worden de verwerving van een modern bronzen bakje met twee horizontale handvatjes van de hand van Jan Eissenloeffel.

De verzameling glas kon worden uitgebreid met enkele voorbeelden uit den Biedermeier-tijd: een schelpvormige coupe op voet van wit opalineglas, versierd met gouden biesjes; drie vazen, eveneens van wit opalineglas; een blauw opaline vaas; een vaasje van rose opalineglas met gouden ranken en banden; een suikercoupe op voet, waarvan de kelk een kantachtig ornament heeft van klimopbladeren, geschilderd in wit, rood en goud; twee bakjes van zwaar gegoten glas, rood met uitgeslepen ornament in wit en een blauw glazen beker met witte beschildering. Bovendien werden nog verworven twee toogvormige 16e-eeuwsche Nederlandsche glas-in-lood ruitjes met bijbelsche voorstellingen van de bergprediking en den ondergang van het leger van Pharaon in de Roode Zee.

De collectie vondsten uit den bodem van Rotterdam werd ook dit jaar vermeerderd met een aantal fragmenten van vroeg Noord-Nederlandsche en andere majolica; in het bijzonder moeten genoemd worden: een fragment van een Spaansch papkommetje met lustre-versiering (Valencia, 16e eeuw); een Hessisch kannetje, gedateerd 1603; een Siegburg „Schnelle”, in relief versierd door Hans Hilgers met een voorstelling van den verloren zoon (omstreeks 1575), waarvan het oor ontbreekt; een fragment van een Westerwald kruik uit omstreeks 1650, een afgeplat model met een versiering van o.a. leeuwenmaskers; het middenstuk van een Rotterdamsch bordje met een teekening van een zwaan in een cirkel op een blauw fond. Verder nog een rond eikenhouten bordje uit het einde van de 16e eeuw; een tinnen schaalteje, gedateerd 1583, met versiering in relief en opschrift: „Patriae et Amicis”; een 18e-eeuwsche lepel van tin, met ovaal blad en langen steel; een fraai gepatineerde bronzen kandelaar uit omstreeks 1600 (Nederlandsch werk); een glazen „gendi” (beschadigd) en een groot aantal tegels, w.o. enkele exemplaren, die gevlamd zijn in mangaan en groen.

Tenslotte moet hier vermeld worden het belangrijke bruikleen aan de ceramische afdeling van de Stichting Museum Boijmans, namelijk een gedeelte van de bekende collectie 18e-eeuwsch Hollandsch porselein van den heer G. Kalff te Loenersloot. Dit afgeronde geheel bestaat uit ongeveer 7 stuks „Weesp”, 51 „Loosdrecht”, 29 „Amstel” en 26 „Den Haag”, waaronder zich een zeer fraai thee- en koffieservies van de Amstelfabrieken en een dito van „Den Haag” bevinden. Overigens is er een groote verscheidenheid van voorwerpen, die eveneens deel uitmaakten van het serviesgoed in de huizen van de aanzienlijke Nederlandsche geslachten uit het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw (afb. V en VI).

De oorlogstoestand was aanleiding, dat alle voorwerpen zoo goed mogelijk werden ingepakt en op verschillende plaatsen in de museumkelders werden opgeborgen.

Bibliotheek. Het in veel geringer aantal verschijnen van nieuwe uitgaven en de steeds beperkter mogelijkheid antiquarisch boekwerken aan te koopen, heeft niet nagelaten op de aanwinsten voor de bibliotheek invloed uit te oefenen. Toch kon nog een veertigtal boeken aangekocht worden, waaronder monografieën over M. A. J. Bauer, Hieronymus Bosch (de belangrijke publicatie van L. von Baldass), Ant. van Dijck, Hans Memling, Maria Sibylla Merian, Rembrandt, Adalbert Stifter, Gerard Terborch, W. B. Tholen, J. A. Watteau. Een verdere uitbreiding onderging ook dit jaar de bibliotheek door een aantal geschenken, boeken en overdrukken, en wel van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, van de Universiteitsbibliotheek te Lund (Zweden), van de firma Boucher in Den Haag, van de directie van de Wereldbibliotheek te Amsterdam, van de firma van Waesberge, Hoogewerff & Richards te Rotterdam, van den heer D. G. van Beuningen te Vierhouten, van den heer G. Kalf te Loenersloot (een aantal werken op het gebied van Hollandsch 18e-eeuwsch porselein), van den heer E. Pelinck te Leiden, van dr. N. Japikse in Den Haag en van den heer J. Wingen. Ook werd een aantal jaarverslagen en catalogi van tentoonstellingen van musea hier te lande en in het buitenland ontvangen. Mevrouw J. van Hoey-Smith-van Stolk alhier schonk duizenden reproducties, voornamelijk afkomstig uit tijdschriften e.d.

Vrijwel nog niet vertegenwoordigd waren in de bibliotheek 19e-eeuwsche geïllustreerde uitgaven. Op dit terrein werd een reeks van werken, vooral met houtgravures verlucht, aangekocht, namelijk: Goldsmith, *The Vicar of Wakefield*, Hereford 1798, met houtgravures door Thomas Bewick; Dante, *L'Enfer*, Paris 1862 en *Le Purgatoire et le Paradis*, Paris 1872, met houtgravures naar teekeningen van G. Doré; *La Fontaine, Fables*, Paris 1838, met houtgravures naar teekeningen van J. I. Grandville; Cervantes, *L'ingénieux hidalgo Don Quichotte de la Manche*, Paris 1836—1840, 2 vol. met houtgravures naar teekeningen van Tony Johannot; Molière, *Oeuvres*, Paris 1854, met houtgravures naar teekeningen van Tony Johannot; Florian, *Fables*, Paris s.a. met kopergravures door en naar Victor Adam en houtgravures naar denzelfden kunstenaar; Béranger, *Oeuvres complètes*, Paris 1840, met houtgravures naar teekeningen van J. I. Grandville; J. Janin, *Un hiver à Paris*, Paris 1843, met staalgravures naar Eug. Lami en houtgravures naar denzelfden en andere kunstenaars; Ch. Nodier, *Contes*, Paris 1846, met acht etsen door Tony Johannot; *Pictorial illustrations of the Old and New Testaments*, London 1830, met houtgravures naar teekeningen van John Martin en Richard Westall; *The Parables of our Lord*, London 1864, met houtgravures naar teekeningen van J. E. Millais; *An Alphabet*, London 1898, met 26 kleurhoutsnedden door W. Nicholson. De laatste drie werken waren afkomstig uit de collectie S. H. de Roos.

Prentenkabinet. Het prentenkabinet onderging een belangrijke uitbreiding. In aansluiting op de aanwinsten over de jaren 1941—1943 werd bij de aankopen zooveel mogelijk naar een verdere aanvulling van de 19e-eeuwsche binnen- en buitenlandsche grafiek gestreefd en naar een uitbreiding van de moderne Neder-

landsche prentkunst. Van de volgende Nederlandsche kunstenaars werden prenten verworven: Kuno Brinks, 3 gravures en 1 ets; A. Hendriks, ex-libris en gelegenheidsgrafiek; W. A. van Konijnenburg, twee zeldzame droge naalden; Hubert Levigne, 2 gravures en 1 ets; A. J. Neuhuys, 3 vernis mous en 3 etsen; H. E. Mees, 1 litho; W. J. Nijss, 9 etsen; A. M. Sok, 5 droge naalden met de penteekeningen hiervoor; G. J. Voskuyl, 4 litho's. Op de tentoonstelling van werk door leerlingen van de Academie voor Beeldende Kunsten te Rotterdam werd van enkele, van aanleg blijk gevende leerlingen der grafische klasse werk aangekocht, en wel 2 litho's van J. D. de Groot, 1 litho van W. Zwiers, 1 litho door Ph. Kouwen, 2 etsen door A. van de Wiel.

Het bezit aan litho's van Daumier werd aangevuld met een vroeg blad uit *La Caricature*, Delt. 40, eerste staat, sur blanc. Van nog levende buitenlandsche grafici werden aangekocht: van John Buckland Wright een reeks van houtsneden, houtgravures en kopergravures, totaal 17 bladen, en van Jules de Bruycker de ets „De St. Michel” te Gent (uit de collectie dr. A. Welcker te Amsterdam).

Een belangrijke aanwinst was de aankoop van een gedeelte van de collectie S. H. de Roos te Haarlem, binnen- en buitenlandsche grafiek uit de 19e en het begin van de 20e eeuw. Een aparte vermelding verdient de reeks decoratieve houtsneden en litho's uit de voor de opleving van het ornament zoo belangwekkende jaren 1890—1910, door K. P. C. de Bazel, 75 houtsneden, 1894—1903; C. A. Lion Cachet, 2 houtsneden en enkele litho's; G. W. Dijsselhof, 1 houtsnede en 4 litho's; R. N. Roland Holst, een aantal affiches; Th. van Hoytema; J. L. M. Lauweriks, 2 houtsneden, 1895—1900; Th. Nieuwenhuis, 1 houtsnede en 2 litho's; J. Thorn Prikker. Hiermede werd een leemte in de verzameling aangevuld. Uit de reeks Nederlandsche 19e-eeuwsche litho's moeten worden genoemd enkele weinig voorkomende bladen door Leendert de Koningh (1777—1849), W. J. J. Nuyten, Franç. Jos. Pfeiffer Jr. (1778—1835), W. Roelofs en A. Schelfhout.

Tot de belangrijkste prenten van buitenlandsche meesters, die bij dezen aankoop verworven werden, behooren: 1 litho door A. Calame, de litho Delt. 70 door H. Daumier, 2 litho's door J. J. A. Devéria, een meester, die nog niet in het prentenkabinet vertegenwoordigd was, 1 litho door Gavarni, 3 litho's door Th. Géricault, eveneens nog niet in de verzameling vertegenwoordigd, 4 litho's, waaronder zeer belangrijke bladen, door Ch. H. Shannon en 4 litho's door Carle Vernet, van wien ook nog geen grafisch werk aanwezig was. Een aparte reeks vormen de gelithografeerde affiches door Jules Chéret en Ad. L. Willette, karakteristieke bladen voor den affiche-stijl uit de jaren na 1890. Van den Duitschen etser J. A. Klein (1792—1875) werden drie typeerende etsjes verworven.

Een afzonderlijk geheel wordt gevormd door een groot aantal reproductie-houtgravures uit de 19e en het begin van de 20e eeuw, o.a. van Fransche kunstenaars als Ch. Baude, Baudoin, Florian en van Duitsche en Amerikaansche graveurs,

o.a. van A. E. Anderson, T. Johnson, J. F. Juengling, H. Wolf en Timothy Cole, van welke laatste een uitgebreide collectie aanwezig is. Deze vooral ook technisch belangwekkende en instructieve reeks zou thans zeer moeilijk bijeen te brengen zijn. Een serie van 47 houtgravures door A. Lepère, meest naar eigen ontwerp gegraveerd, verdient nog afzonderlijke vermelding.

Voor uitvoeriger gegevens omtrent deze en de overige nieuw aangekochte prenten moet naar den catalogus van de aanwinsten van het prentenkabinet over het jaar 1944 worden verwezen.

Ook dit jaar werden enkele geschenken ontvangen: van den heer Schwagermann te Schiedam 1 etsje van H. Kobell Jr., van den heer A. A. M. Stols te s-Gravenhage 3 prenten door J. Buckland Wright, van den heer J. N. Bastert te Rotterdam 1 etsje door W. J. Nijss, van dr. A. Welcker te Amsterdam 1 ets door A. J. Neuhuyss en de ets „Bazaar te Madoera” door W. O. J. Nieuwenkamp in vijf staten, van den heer S. H. de Roos te Haarlem moderne toegepaste grafiek.

Overige werkzaamheden van bibliotheek en prentenkabinet.

In verband met den oorlogstoestand werd een groot aantal boeken naar de schuilkelders gebracht, in het bijzonder bronnen-publicaties uit de 16e tot de 18e eeuw, oude geïllustreerde en topografische werken, de oudste veilingcatalogi van 1748 tot 1854. Uit het archief van het museum werd in veiligheid gebrácht een complete reeks van de catalogi en tentoonstellingscatalogi van het museum Boijmans, benevens een aantal dossiers voor de geschiedenis der verzamelingen en den bouw van het nieuwe museum van belang. De belangrijkste handboeken, monografieën en kostbare publicaties werden uit de bibliotheekruimte naar de kelders van het museum overgebracht, evenzoo de fichescatalogi. Een aantal dozen met prenten uit de collectie-Domela Nieuwenhuis, die zich nog in de kelders van het museum bevonden, werd eveneens naar de schuilkelders getransporteerd, evenals 18 dozen met oude Vlaamsche en Hollandsche grafiek, o.a. uit de collectie-Montauban van Swijndregt, en een reeks prentboeken, afkomstig uit de verzameling-Friedrich August II van Sachsen, o.a. inhoudende prenten naar Rubens en het complete prentwerk van R. Vinkeles.

De assistente mej. B. de Neeve voltooide de systematische fichescatalogus voor de boeken en ontwierp een analoog systeem voor de fiches van de tijdschrift-artikelen. Als eerste werd het tijdschrift „Het huis oud en nieuw” volgens dit systeem uitgetrokken en op kaartsysteem gebracht. Door den bibliotheekbediende R. W. Neeleman werden de veilingscatalogi opnieuw gerangschikt, de catalogus hiervan bijgewerkt en de fichescatalogus uitgetypt.

Tentoonstellingen. In het begin van het jaar duurden de volgende in December 1943 geopende tentoonstellingen nog voort: „Realisme en romantiek in de Nederlandsche schilderkunst van omstreeks 1800 tot 1860”; deze tentoonstelling werd op 19 Febr. verlengd met een andere keuze van schilderijen. Voorts: „Aanwinsten van het prentenkabinet over 1941, 1942 en 1943” en de „Wintertentoonstelling van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken”.

Op 8 April werd de voorjaars tentoonstelling geopend van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken. Tevens was in het prentenkabinet ingericht de derde tentoonstelling in de reeks „Het landschap in de Nederlandsche prentkunst”, omvattende prenten uit de jaren 1640—1680, in bruikleen afgestaan door dr. J. C. J. Bierens de Haan.

Van 29 April tot 25 Juni werd een tentoonstelling gehouden „De Jeugdherberg van morgen”, ingericht door de Nederlandsche Jeugdherbergcentrale, naar ontwerp van den architect H. Th. Wijdeveld.

Op 15 Juli⁴ werden naar aanleiding van Rembrandts geboortedag de navolgende zomertentoonstellingen geopend:

„Oude teekeningen uit particulier bezit”; „Het landschap in de Nederlandsche prentkunst IV”, de Italianisanten, wederom samengesteld uit prenten uit het bezit van dr. J. C. J. Bierens de Haan; „Werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken”.

Op 23 December vond de opening plaats van de Kersttentoonstellingen: „Aquarellen en teekeningen van 1750 tot 1840 uit het legaat-Montauban van Swijndregt”; „Aanwinsten van het prentenkabinet over 1944”; „Wintertentoonstelling van werken door beeldende kunstenaars uit Rotterdam en omstreken”.

Personeel. De kantoorbediende R. W. Neeleman, de suppoosten H. v. d. Pol, P. F. Bik en C. van Gemenen en de nachtwaker C. W. Paak werden het slachtoffer van de op 11 November door de Duitschers gehouden razzia en werden voor tewerkstelling weggevoerd. Neeleman en v. d. Pol wisten na eenige maanden te ontsnappen, Bik en Van Gemenen kwamen direct na de bevrijding ongedeerd uit Duitschland terug.

De werksters A. F. F. M. Segers, P. L. C. W. Wakker en J. M. Helmig verkregen onderscheidenlijk per 5 Augustus, 6 Maart en 24 Juni eervol ontslag.

Op 4 September werd mej. M. D. van Wijk van Brievingh als werkster aangesteld.

Op 28 Juli werd de nachtwaker C. van der Eem ontslagen. Hij werd vervangen door C. J. van Brakel.

Op 8 December werd de nachtwaker Th. de Jonge ontslagen.

De nachtwaker C. A. M. de Ries keerde na den „dollen Dinsdag” (6 September) niet meer terug, evenals de suppoost C. S. v. d. Veeken.

Het bezoek. Het museum werd in den loop van het jaar bezocht door:

23 belangstellenden	à f 0,25
41093 „	„ „ 0,10
4696 „	per jaarkaart
45812	

Verkocht werden:

Aan jaarkaarten	25
„ catalogi	3174
„ foto's	531
„ fotokaarten	3524

Op 11 November, den dag van de razzia, was het museum gesloten.

De wnd. Directeur van het Museum Boijmans,
J. C. EBBINGE WUBBEN.

MUSEUM VAN OUDHEDEN.

Verslag over 1944.

In afwachting van de restauratie van het Gemeenelandshuis van Schieland bleef het museum ook dit jaar gesloten. De verzamelingen waren ondergebracht in de kelders van het museum Boijmans.

Aanwinsten. Onder de aanwinsten verdienen in de eerste plaats vermelding twee mansportretten door Philippus Vilaen. Over dezen schilder, die een groot deel van zijn leven in Rotterdam heeft doorgebracht, is tot dusverre weinig bekend geworden. Hoyneck van Papendrecht wijdde een artikel aan hem in „De Nederlandsche Leeuw” van 1917 en vermeldde daarin o.a., dat hij in 1685 voor het eerst te Rotterdam genoemd wordt en in 1729 alhier stierf. In het Rotterdamsch jaarboekje van 1929 worden nog enkele verdere bijzonderheden omtrent Vilaen medegedeeld. Wie de afgebeelde personen zijn, is nog niet uitgemaakt. Eén portret is gesigneerd en gedateerd 1698. Beide hebben links bovenaan hetzelfde wapen, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat men hier met portretten van vader en zoon te doen heeft. Wel moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat de wapens eerst later op de doeken zijn aangebracht. Dit kan waarschijnlijk wel bij het schoonmaken en restaureeren der schilderijen onderzocht worden. Het wapen doet denken aan dat van de Rotterdamsche regentenfamilie Verhaven, welke echter in den tijd, waarin deze portretten vervaardigd zijn, eigenlijk geen leden telde, die hiervoor in aanmerking kunnen komen.

Een andere aanwinst vormt een mansportret door Adriaen Hanneman (1601—1671). Het portret zou Jan van Riebeeck voorstellen, doch dit is stellig onjuist. Wie de afgebeelde persoon wel is, kan niet met zekerheid gezegd worden. Het doek is boven links gedateerd 1661.

De topografische afdeling verwierf een belangrijke teekening van de Oude Hoofdpoot door Abraham (of Jan Abrahamsz.) Beerstraten. De teekening is uitgevoerd in zwart krijt, licht gewasschen in Oostindischen inkt. Zij geeft op fraaie wijze deze schilderachtige poort weer.

Minder belangrijk uit aesthetisch oogpunt is een aquarel van Elisabeth S. C. Usscher uit Dublin, voorstellend een gezicht op de Scheepmakershaven. Deze aquarel, die in 1845 vervaardigd werd vanuit een raam in het Hotel des Pays-Bas aan de Boompjes, heeft echter voor de topografie van Rotterdam wel degelijk haar betekenis. In 1934 schonk A. Berthel te Kingston-on-Thames haar aan dr. D. Hanne-
ma, die haar in 1944 aan het museum van oudheden overdroeg.

Uit het Aartsbisshoppelijk museum te Utrecht werd een stempel van het looiers- en schoenmakersgilde te Rotterdam ten geschenke ontvangen.

Aan vondsten uit den bodem van Rotterdam werden aangekocht: eenige bijzondere Nederlandsche tegels, 4400 geglazuurde plavuizen en een laat 16e-eeuwsch rond eikenhouten bordje.

Het museum ontving ten geschenke: een drietal foto's van het beeldje van Erasmus, dat als hekbeeld van het schip „De Liefde” omstreeks 1600 in Japan is terecht gekomen, welk beeldje bij de Erasmus-tentoonstelling van 1936 in het museum Boijmans te zien is geweest; een verzameling optica-prenten van N.N. en een Russische munt uit 1792 van den heer G. Duchemin te Heinenoord.

Voor de bibliotheek werd aangekocht het „Corpus Sigilorum Neerlandicorum” (de Nederlandsche zegels tot 1300), bestaande uit een deel tekst en twee deelen platen.

Bruikleen. Aan het Rijksmuseum te Amsterdam werd voor een tentoonstelling van oud smeedwerk het ijzeren bovenlicht met messing olifant en vogels, afkomstig uit een huis aan de Oppert 129 (zie het verslag van het museum van oudheden 1922, pag. 3, afb. 1) in bruikleen afgestaan.

Werkzaamheden. In het afgelopen jaar werd door de assistente mej. W. A. H. Crol in hoofdzaak archiefonderzoek verricht, dit mede als gevolg van de omstandigheid, dat in het begin van 1944 verscheidene verzamelingen uit het museum van oudheden naar de rijksbergplaatsen waren overgebracht.

In verband met de verwerving van een zeer belangrijke collectie oud-Nederlandse tegels door het museum Boijmans werd in de Goudsche archieven een onderzoek ingesteld naar de aardewerk-industrie aldaar. De overlevering noemt namelijk Gouda als een der middelpunten voor dezen tak van nijverheid. Het desbetreffende onderzoek is door de gebeurtenissen van September, toen alle verkeer onmogelijk was geworden en de deelen van de Goudsche notarieele archieven niet meer op het gemeente-archief van Rotterdam gedeponneerd konden blijven, afgebroken.

De wnd. Directeur van het Museum van Oudheden,
J. C. EBBINGE WUBBEN.

